

Univerzita Pardubice

Fakulta filosofická

Sociální fungování v domácnostech odsouzených ve výkonu trestu
odnětí svobody

Bc. Sabina Horáková

Diplomová práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Sabina Horáková**
Osobní číslo: **H12572**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Sociální fungování v domácnostech odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se bude dotýkat problematiky výkonu trestu odnětí svobody, konkrétně dopady trestu na sociální fungování domácností odsouzených. V teoretické části budou popsána specifika výkonu trestu odnětí svobody (účel, funkce trestu, klady a zápory) včetně způsobů, které slouží k resocializaci odsouzeného. Dále budou popsány dopady trestu na domácnosti, ve kterých před nástupem do vězení, odsouzený žil. Značný prostor bude věnován sociálním službám, které pomáhají rodinám odsouzených. Empirickou část bude tvořit kvalitativní výzkum. Výzkumné šetření bude zpracováno kvalitativní metodou založenou na zmapování životní situace partnerek mužů, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody. Výzkumný vzorek bude tvořit minimálně 6 respondentů partnerek odsouzených. Výzkum bude proveden pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Hlavní výzkumnou otázkou šetření bude: Jak odchod odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody ovlivní sociální fungování jeho partnerky?

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAJCURA, Lubomír. Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, 158 s. Právo pro každého. ISBN 80-716-9555-6.

FOUCALT, M.: Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení. Praha: Dauphin, 2000. ISBN: 80-86019-96-9.

GIRSHICK, L. (1996). Soledad Women. Westport: Praeger.

GOFFMAN, Erving. Stigma: poznámky k problému zvládnutí narušené identity. Vyd. 1. Překlad Tomáš Prášek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 167 s. Most (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2921-0.

HAIRSTON, Creasie Finney. From prison to home: Prisoners and Families: Parenting Issues During Incarceration.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

SOCHŮREK, J. Úvod do penologie, Liberec: Technická universita v Liberci. 20072008, 80 s., ISBN 978-80-7372-287-6.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Mgr. Ilona Ďatko, Ph.D.

Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **28. května 2013**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2014***

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. května 2013

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně

V Pardubicích dne 12. října 2014

Bc. Sabina Horáková

Chtěla bych na tomto místě poděkovat vedoucí této diplomové práce PhDr. Mgr. Iloně Ďatko, Ph.D., za vstřícný přístup a výjimečnou ochotu při poskytování cenných rad a zkušeností.

Děkuji respondentům za jejich spolupráci a hlavně všem ženám, které se nebály promluvit o svém soukromí a pomohly mi tak realizovat tuto práci.

Největší poděkování patří mým rodičům, kteří mě podporovali během mého studia doma, ale i v zahraničí.

Zvláštní poděkování patří všem, kteří za mnou stáli a podpořili mě vždy, když bylo nejhůře.

Děkuji.

Anotace

Sociální fungování v domácnostech odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.

Tato diplomová práce se zabývá sociálním fungováním a životní situací partnerek osob ve výkonu trestu odnětí svobody. V teoretické části jsou shrnuta specifika výkonu trestu odnětí svobody, dopady a vliv uvěznění na domácnosti, ve kterých odsouzený před svým nástupem do vězení žil a provedena analýza sociálních a penitenciárních služeb, které se na pomoc rodinám soustřeďují. Část empirickou tvoří kvalitativní výzkum. Výzkumné šetření je prováděno za pomoci rozhovorů s partnerkami odsouzeného, kteří jsou, nebo byli ve výkonu trestu odnětí svobody a s odborníky, kteří mají s danou problematikou zkušenosti. Na základě kvalitativní metody výzkumu je popsána životní situace těchto žen a jejich domácností. Hlavním cílem této diplomové práce je popsat dopady a vliv uvěznění na domácnosti odsouzeného, které opustil.

Klíčová slova

Partnerka odsouzeného, výkon trestu odnětí svobody, resocializace, životní situace, sociální fungování

Title

Social functioning in households of prisoners.

Annotation

This diploma thesis deals with social functioning and the life situation of woman partners of prisoners. The theoretical part summarizes the specifics of imprisonment, the impact and influence of imprisonment on households in which convicts before entering the prison lived and analyzes the social and penitentiary services that focus on helping these families. Empirical part consists of qualitative research. Empirical Research is carried out through interviews with partners of persons who are or have been in prison and those professionals having experience with this topic. Based on the qualitative research methods the life situation of these women and their households is described. The aim of the thesis is to describe the effects and impact of imprisonment on the convict's home, which he left.

Keywords

Partner of prisoner, imprisonment, resocialization, life situation, social functioning

OBSAH

Seznam tabulek	10
ÚVOD	12
I TEORETICKÁ ČÁST	14
1 Pojetí trestu a trestání	14
1.1 Pojem trestu z pohledu trestního práva	14
1.2 Teoretické koncepte účelu trestu	15
1.3 Funkce trestu	17
2 Výkon trestu odnětí svobody	18
2.1 Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody	18
2.2 Negativní doprovodné jevy	20
2.2.1 Prizonizace	20
2.2.2 Agresivita	21
2.2.3 Návykové látky	22
3 Programy zacházení	23
3.1 Pracovní aktivity	24
3.2 Vzdělávací aktivity	25
3.3 Speciální výchovné aktivity	26
3.4 Zájmové aktivity	26
3.5 Aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů	27
4 Dopady na sociální fungování v domácnostech odsouzených	29
4.1 Domácnost	29
4.2 Sociální fungování a životní situace	30
4.3 Dopady uvěznění na partnerky odsouzených	31
4.3.1 Partnerský vztah	33
4.3.2 Finanční dopady	35
4.3.3 Výchova dětí	36
4.3.4 Dopady na vztahy s nejbližším okolím a se společností	37
4.3.5 Pozitivní dopady	39
5 Subjekty poskytující služby rodinám vězňů	40
5.1 Duchovní služba	40
5.2 Neziskové organizace	41
5.2.1 Za branou o.s.	43
6 Shrnutí teoretické části	45
II EMPIRICKÁ ČÁST	47
7 Metodologie výzkumu	47
7.1 Výzkumný problém	47

7.2	Cíl výzkumu	47
7.3	Výzkumná metoda a strategie	48
7.4	Počátky výzkumu	49
7.5	Charakteristika výzkumného vzorku.....	50
7.6	Design výzkumu	51
7.7	Metoda sběru dat	52
7.8	Etické otázky výzkumu	52
7.9	Průběh výzkumu	53
7.10	Způsob analýzy dat	55
8	Výsledky výzkumného šetření	56
8.1	Sociální fungování domácnosti před uvězněním	56
8.2	Nástup do vězení.....	58
8.3	Dopady uvěznění	60
8.4	Vztah s partnerem během výkonu trestu.....	69
8.5	Opora a pomoc	71
8.6	Budoucnost	74
8.7	Shrnutí výsledků výzkumného šetření	77
	ZÁVĚR	80
	Seznam použité literatury:	82

Seznam tabulek

Tabulka 1: <i>Návod pro rozhovor s partnerkami</i>	53
Tabulka 2: <i>Návod pro rozhovor s odborníky</i>	54

„Brány svého vězení si neseme každý v sobě.“

Jean-Paul Sartre

ÚVOD

Každá společnost si vytváří své normy pro posouzení toho, co je dobré či zlé, co je přípustné či nikoliv. Reakcí společnosti na porušování těchto norem je trest. Čím dále se ohlédneme za historií trestání, tím více spatříme základní myšlenku trestu a tou je odplata a nastolení spravedlnosti¹. Názory na tresty a způsoby trestání se však vyvíjejí a stále více se humanizují. V moderní společnosti má trest také funkci nápravnou. Tedy napravit trestaného a opětovně zařadit do společnosti. Resocializace, pojem, který tuto nápravu zahrnuje, je velmi složitý komplex činností, ve kterém je mimo jiné velmi významný postoj rodiny. Rodina má důležité místo v reintegračním procesu odsouzeného, a jejího vlivu si jsou společnost a hlavně odborníci z řady penitenciární a postpenitenciární péče vědomi. Je však tento zájem o rodinu odsouzeného dostatečný?

Neustále jsou do vězení posíláni noví a noví odsouzení, málokdo se však pozastaví nad tím, že na svobodě často zůstává jeho vlastní rodina v podobě partnerky či děti, pro které je tato situace velmi náročná. O životní situaci partnerek odsouzených a jejich dětí najdeme informace hlavně v zahraniční literatuře (například Girshicková, 1996; Fishmanová, 1990; Murray, 2005 aj.) ve které se odborníci zabývají spíše rodinou obecně nebo dopadem na děti odsouzených. V české literatuře však publikací, týkajících se rodin včetně partnerek odsouzených, najdeme velmi málo. Přestože zahraniční knihy upozorňují na tuto problematiku, vlivu odsouzení na partnerky se u nás věnuje jen pár kvalifikačních prací. Jsou jimi dvě bakalářské práce. V roce 2012 provedla V. Krčová² dotazníkové šetření s partnerkami a manželkami odsouzených a K. Grunová³ v roce 2013 provedla kvalitativní výzkum pomocí rozhovorů s partnerkami, které měly zkušenost s uvězněním partnera.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části jsou popsána specifika výkonu trestu odnětí svobody včetně způsobů, které slouží k resocializaci odsouzeného. Dále jsou uvedeny dopady a vliv uvěznění na sociální fungování domácností, ve kterých odsouzený před nástupem žil. Hlavní pozornost je věnována rozboru životní

---

¹ Toto vnímání trestu nazýváme jako teorii absolutní (více v kapitole č. 1 Pojetí trestu a trestání).

² KRČOVÁ, Veronika. Dopad výkonu trestu odnětí svobody na partnerky a manželky odsouzeného. Brno, 2012, 76 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie.

³ GRUNOVÁ, Kateřina. Partnerky odsouzených a jejich těžké životní situace. Brno, 2013, 115 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky.

situace partnerek⁴ odsouzených. Nedílnou součástí teoretické části je pohled na sociální a penitenciární služby, které se na pomoc rodinám zaměřují. Empirickou část práce tvoří kvalitativní výzkum. Výzkumné šetření je prováděno pomocí rozhovorů s partnerkami odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody a s odborníky, kteří mají s danou problematikou zkušenosti. Na základě kvalitativní metody výzkumu je zmapována životní situace těchto žen a jejich domácností. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaké dopady a vliv má uvěznění na partnerky vězňů. Zároveň je cílem získat odpovědi k jednotlivým tématům, která jsou popsána v teoretické části práce.

Téma *Sociální fungování v domácnostech odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody* jsem si zvolila hlavně proto, že mě tato problematika zajímá a chci na ni poukázat. Na rodinu odsouzeného se můžeme dívat ze dvou perspektiv. V jedné rovině je rodina významnou součástí procesu resocializace odsouzeného a udržení kontaktu s odsouzeným je velmi důležité. V druhé rovině je však rodina také potrestána, ačkoliv se na trestném činu nepodílela. Ve své práci se zaměřuji na partnerky odsouzených, jak píše L. Girshicková⁵ (1996), na „zapomenuté oběti zločinu“. Partnerky odsouzeného se musí vypořádat s mnoha dopady uvěznění a trest, který vykonává odsouzený, je do určité míry i trestem pro ně. Na tyto dopady chci ve své práci upozornit. Domnívám se, že tomuto tématu není v českém prostředí věnován dostatečný prostor, a na rodiny vězňů se pohlíží hlavně jako na pomocníka v rámci resocializace. Pozornost si však zaslouží samy o sobě. Věřím, že vytvořím základ pro další výzkumy této problematiky.

---

⁴ V celém textu budu užívat pojmu partnerky zahrnující přítelkyně či manželky odsouzených.

⁵ Lori B. Girshicková, se zabývá tématy sociální spravedlnosti, hlavně problematikou transgender, LGBT a postavením ženy ve společnosti. V roce 1996 provedla výzkum pomocí hloubkových rozhovorů s 25 partnerkami odsouzených ve věznici Soledad (Californie, USA). Studii zpracovala v knize *Soledad women: Wives of prisoners speak out*, kde upozorňuje na finanční a partnerské problémy, problémy s výchovou dětí, na stigma, se kterým se tyto ženy potýkají a na celkovou změnu života ženy, jejíž partner je ve vězení.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Pojetí trestu a trestání

Počátky instituce trestu jsou staré jako sama historie lidské společnosti. Společnost trestem upozorňuje na to, že se stalo něco, co nelze tolerovat. Trest plní určité úkoly, má svůj účel a smysl. S trestáním jsou spojeny nejrůznější stránky lidského života. Už v raném věku jsou děti trestány svými rodiči v situacích, kdy nejednaly dle jejich představ. Žáci dostávají ve škole poznámky, pokud se chovají nevhodně. V případě, že nedodržujeme pracovní povinnosti, následuje také trest ze strany zaměstnavatele. Trest však má mít určité hranice, má být kontrolován a nesmí být udělován bezdůvodně. V následujících kapitolách se budu věnovat trestu z pohledu trestního práva.

1.1 Pojem trestu z pohledu trestního práva

Podle J. Rawlse je dotyčnému uložen trest tím, že je mu legálně vzato některé z práv, které patří mezi obvyklá práva občana, neboť porušil právní normu, jejíž porušení je konstatováno v zákonně provedeném postupu. Zbavení práva je vykonáno příslušným státním orgánem⁶ (Rawls cit. dle Laty, 2007: 6).

Vedle ochranného opatření⁷ je trest v českém trestním právu opatřením státního donucení, které ukládají soudy v trestním řízení jménem státu pachatelům trestných činů⁸ (Hendrych, 2003: 1030).

V trestním právu jsou tresty a ochranná opatření označovány jako trestní sankce. Za spáchané trestné činy může soud uložit různé typy trestů:

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení
- c) obecně prospěšné práce,

---

⁶ John Rawls (1921 – 2002), americký politický filozof, profesor na Harvardské universitě, ve svých textech rozebírá teorii o spravedlnosti, universální lidská práva či osobní popis politického liberalismu jakožto legitimní využití politické moci v demokracii. Originál in: RAWLS, John. Two concepts of justice. In Baird, R. M. Rosenbaum, S. E. (ed.): Philosophy of punishment, Prometheus books, New York, 1988. (Wenar, 2013)

⁷ „Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova.“ (Zákon č. 40/2009 Sb.: § 98 odst. 1)

⁸ „Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“ (Zákon č. 40/2009 Sb.: §13 odst. 1)

- d) propadnutí majetku,
- e) peněžité trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz pobytu,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- k) ztrátu vojenské hodnosti,
- l) vyhoštění (Zákon č. 40/2009 Sb.: §52 odst. 1).

Každá z definic zdůrazňuje různé prvky trestu, avšak společné je těmto definicím, že reakcí na porušení právní normy je úmyslné způsobení újmy. Těmito citelnými zásahy do občanských práv (např. újmy na svobodě, cti, újmy majetkové) se společnost chrání před kriminalitou. Újma v trestu však nemá převyšovat nezbytně nutnou ochranu společnosti, proto pokud je to možné, má být užito takových trestů, které nejsou spojeny se ztrátou svobody (Novotný, Vanduchová a Šámal 2010: 46-47).

Podle J. Laty⁹ (2007: 6-7) je důležité kontrolovat hlavně účel a smysl trestu právě na základě způsobení újmy člověku, což je v obecné rovině bráno jako morálně nepřijatelné. V demokratickém právním státě se trestní právo uplatňuje v krajních případech, kdy již jiné prostředky společenské i právní regulace nebyly úspěšné a hrozící nebezpečí je tak výrazné, že je nezbytné užít řešení trestněprávní.

1.2 Teoretické koncepce účelu trestu

Lidé, proti kterým je trest namířen, většinou vnímají tresty negativně a to i přesto, že trest je oprávněný. Trest má svůj význam ve společnosti a funguje jako její ochrana před porušováním právních norem. Nejtěžším trestem je v českém prostředí bezesporu trest odnětí svobody. Velmi často se ale zapomíná, že trest sám o sobě neříká, jak by to mělo být, ale jak to být nemělo. Trest se tedy hlavně vyjadřuje k situaci, která se stala v minulosti, avšak neřeší

---

⁹ Jan Lata, člen nejvyššího státního zastupitelství, je autorem disertační práce na téma Účel a smysl trestu, ke které získával poznatky mj. během studijních pobytů ve Švédsku, Dánsku a Austrálii.

děni budoucí. Proces resocializace má snahu o působení na další dění v životě odsouzeného, ale až během výkonu trestu.¹⁰

Trestní zákon do roku 1961 obsahoval ustanovení o účelu trestu, nový trestní zákoník však toto ustanovení neobsahuje. Základním úkolem trestu je ochrana společnosti před trestnými činy. Trest můžeme tedy vnímat jako prostředek pro sebeobranu společnosti. Ochrany společnosti se má docílit pomocí individuální a generální prevence. Individuální prevence má pachateli zabránit v další trestné činnosti a přimět ho k respektování zákonů. Prevence generální prostřednictvím trestu působí na ostatní občany a veřejnost. (Novotný, Vanduchová a Šámal 2010: 39-41)

Pokud se zamyslíme, jaký je účel výkonu trestu odnětí svobody, zjistíme, že účel je vlastně totožný s účelem trestu. Dosáhnout účelu výkonu trestu odnětí svobody je velmi náročné. Ve výkonu trestu je uměle vytvořené prostředí, kde mohou negativně působit vlivy ostatních odsouzených. (Novotný, Vanduchová a Šámal, 2010: 412)

L. Bajcura¹¹ účel trestu odnětí svobody více konkretizuje: „Účelem výkonu trestu odnětí svobody je zacházení s odsouzeným, které směřuje k tomu, aby měl odsouzený možnost pracovat, kulturně se rozvíjet a vzdělávat, aby našel uspokojení v práci, v prospěšném využívání volného času a ve slušném soužití se všemi ostatními lidmi.“ (Bajcura, 1999: 92)

Postoje společnosti k účelu trestu se vyvíjely s postupnou humanizací. Mezi nejznámější teoretické koncepce účelu trestu řadíme teorii absolutní, relativní a smíšenou. Absolutní teorie vnímají trest pouze jako odplatu za trestný čin, trest má odpovídat povaze provinění a způsobit stejné utrpení. Reakcí na jednostranný účel trestu vznikly teorie relativní. Relativní teorie upřednostňují účel trestu v podobě ochrany společnosti před pácháním další trestné činnosti jedince. Trestání tedy zastává sociální funkci, tedy užitečnost pro společnost. Snahou sjednotit odplatu s účelovou funkcí trestu je vytvoření smíšené teorie. Jedná se o

---

¹⁰ Více o procesu resocializace v kapitole č. 3 Programy zacházení.

¹¹ Lubomír Bajcura je v současné době lektorem odborných předmětů na Akademii Vězeňské služby ČR, v roce 1999 napsal publikaci *Práva vězně - Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, která poskytuje odsouzeným a jejich rodinám důležité informace o výkonu trestu odnětí svobody. Publikaci pro odsouzené a jejich rodiny, která obsahuje aktuální informace, najdeme například v manuálu *Jak se připravit na nástup do vězení?* Manuál vypracovala advokátní kancelář Davida Zahumenského, bývalého předsedy Ligy lidských práv. Manuál je dostupný v elektronické podobě na: http://www.davidzahumensky.cz/uploads/1/7/9/6/17968011/jak_se_pipravit_na_nstup_do_vzen.pdf

pozitivní působení na pachatele (již zmíněná individuální prevence) a zároveň pozitivní působení na ostatní občany a veřejnost (generální prevence). V české justici a v řadě jiných vyspělých států dominuje smíšená teorie (Novotný, Vanduchová a Šámal 2010: 37-39).

1.3 Funkce trestu

Vedle účelu trestu rozlišujeme také jeho funkci. Máme mnoho teorií a pohledů na funkce, jaké trest má nebo by měl mít.¹² Jedná se však spíše o rozdílné formulace funkcí než zcela odlišné postoje. Za základní funkce trestu z hlediska penologického rozlišujeme:

- a) napravit škodu
- b) zabránit, aby se nežádoucí chování opakovalo
- c) zbavit viníka pocitu viny, který je mentálně hygienickým předpokladem pro účinnost trestu (Raszková, Hoferková, 2013: 41-42).

Trest má svůj opodstatněný význam. Má svůj účel a plní mnoho funkcí. Dosáhnout účelu výkonu trestu odnětí svobody je velmi náročné. Základní otázkou před uložením trestu by mělo být, zda je tento trest tím nejlepším pro dotyčného provinilce a také pro společnost. Pokud se soudní orgány rozhodnou pro odnětí svobody, nabízí se otázka. Trestáme skutečně jen provinilce, nebo i někoho jiného, který se nijak neprovinil? Pokud by byla odpověď ano, proč není do funkcí trestu zahrnuta funkce: odplata provinilci a jeho okolí?

---

¹² Srovnej: MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČTA. Základy penologie. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, ISBN 80-210-1248-X., s. 5

2 Výkon trestu odnětí svobody

Já jsem hodnocen jako vyvrhel, společnost mnou opovrhuje. V šestnácti letech jsem byl potrestán odnětím svobody ve výši dva a půl roku nepodmíněně. Jestli soudce věděl, kam mne posílá, byla to od něj sviňárna.

René Plášil¹³

V roce 2013 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody 16 388 odsouzených. (Vězeňská služba ČR 2013a) Ať už se tyto osoby nacházejí v mírně střeženém či přísnějším vězení, setkávají se osobně s fenoménem prizonizace a s nejrůznějšími doprovodnými vlivy vězeňského prostředí. S tímto obrovským číslem se pojí i počet rodin, které jsou touto sociální situací zasaženy. Informace o počtu partnerek a dětí odsouzených však dostupné nejsou.

2.1 Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody

Legislativní úprava výkonu trestu odnětí svobody se řídí Zákonem o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. a dalšími souvisejícími zákony. Vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.¹⁴

Odsouzený se do výkonu trestu odnětí svobody přijímá na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu, případně na základě výzvy soudu k nastoupení do výkonu trestu či příkazu soudu k dodání odsouzeného. Odsouzený se do výkonu trestu může dostat buď okamžitě, s policejním doprovodem či vůbec v případě změny rozsudku (Raszková, Hoferková, 2013: 86).

---

¹³ Úryvek z knihy Běžec na trati k... od Reného Plašila, jehož příběh sledovala v rámci svého dokumentu Helena Třeštíková po celých dvacet let. Dokumentární film sleduje život Reného během jeho čtených pobytů ve vězení i mimo něj. Ve vězení René Plašil napsal a poté publikoval tři knihy: Běžec na trati..., Bohové s.r.o. a Příběh zapomenutého.

¹⁴ Řád stanovuje podrobnosti přijímání, přemísťování a propouštění odsouzených, při zajišťování práv odsouzených a jejich sociálního postavení ve výkonu trestu, při zajišťování pořádku a bezpečnosti ve věznicích a který obsahuje podrobněji úpravu řady dalších otázek. (Novotný, Vanduchová a Šámal, 2010: 411-412)

Velmi často se stává, že se odsouzený může na svůj nástup do vězení připravit (v případě lhůty nástupu do měsíce), ale jsou situace, kdy je odsouzený zatčen okamžitě (v případě obavy, že by mohl uprchnout či nenastoupit ve stanovené lhůtě). Možnost připravit se může být pro odsouzeného a jeho rodinu velmi důležitá. Mohou se předběžně domluvit, jak celou situaci budou řešit a s touto situací se začít vyrovnávat.

Odsouzený může být umístěn do jedné ze čtyř typů věznic (vnější diferenciace). Jedná se o diferenciaci podle míry ostrahy, uplatňování bezpečnostních postupů a podle programů zacházení. Rozlišujeme věznice s dozorem, věznice s dohledem, věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou (Raszková, Hoferková, 2013: 87).

Každý odsouzený má právo na tři hodiny během jednoho kalendářního měsíce na návštěvy a to v počtu maximálně čtyř osob včetně nezletilých dětí (Vězeňská služba ČR 2013b). Návštěvy se konají ve vyhrazených prostorech, na které se mohou vztahovat konkrétní specifika dle typu věznice. Ve věznicích s dohledem a dozorem probíhají návštěvy bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může ředitel věznice odsouzenému dovolit opuštění věznice až na dobu 24 hodin. Návštěvy ve věznicích s ostrahou a se zvýšenou ostrahou jsou však pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby (Raszková, Hoferková, 2013: 104-106).

Dalším právem, které umožňuje odsouzenému kontakt s rodinou je právo na korespondenci. Odsouzený má právo přijímat a na své náklady odesílat písemná sdělení (Vězeňská služba ČR 2013c). Odsouzený může také zažádat o telefonický kontakt s vybranou osobou. Hovor si hradí odsouzený sám, hovor je nahráván a může být zpětně kontrolován (Vězeňská služba ČR 2013d).

Prostoru pro kontakt s rodinou je poměrně málo a proto může být velkou motivací pro odsouzeného navýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin v rámci odměny za řádné plnění svých povinností.¹⁵

---

¹⁵ Více o odměnách odsouzených v Zákoně č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 45 odst. 2.

2.2 Negativní doprovodné jevy

Odsouzený se ze dne na den ocitne v prostředí, kde platí jiná pravidla a podmínky než ty, na které byl zvyklý na svobodě. Výjimkou je odsouzený, který se již vrací do známého prostředí a do vězení nejde poprvé. Nyní je odsouzený součástí vězeňského systému, který má na odsouzeného mít kladný vliv. Toto uměle vytvořené prostředí vězení, kde se střetávají nejrůznější pachatelé trestných činů a kde funguje jistá hierarchie mezi vězni, přináší mnoho negativních doprovodných jevů, které mohou být v procesu resocializace velmi přitěžující. V boji proti vlivu těchto jevů je velmi důležitá podpora rodiny.

Mezi nejčastější negativní vlivy, které souvisejí s pobytem ve vězení, patří: nebezpečí vzájemné demoralizace vězňů (prizonizace), zpřetrhání sociálních vztahů (rozbití rodiny),¹⁶ sociální stigmatizace (nálepka vězně), růst zadluženosti, sklon k sebepoškození či sebevražděným úmyslům či narušení některých volných vlastností vězňů, například sebeovládání, samostatnost nebo ukázněnost a na místo toho nastupuje sklon k nesamostatnosti (Hendrych 2010: 36).

„Trest odnětí svobody přináší odlišné zkušenosti, a proto se mění prožívání, uvažování i chování trestaných. Způsoby chování získané na svobodě vyhasínají – nejsou zde potřebné, někdy jsou dokonce nežádoucí a spoluvězni sankcionované. Prostředí věznice trestaným určité projevy neumožňuje, a proto se zdá, že došlo ke změně, ale po propuštění na svobodu se původní vzorce chování opět projeví.“ (Vágnerová, 2008: 818)

V následujících podkapitolách se soustředí na negativní jevy spojené s výkonem trestu odnětí svobody, které považují za nejproblematictější a se kterými se odsouzený může setkat poprvé až ve vězení.

2.2.1 Prizonizace

Vězení je prostředí, kde platí úplně jiná pravidla, ať už pravidla mezi vězni nebo pravidla vězeňského systému. Odsouzený si postupně zvnitřňuje svět, do kterého byl poslán.

---

¹⁶ Více o vlivu na rodinné vztahy v kapitole č. 4 Dopady na sociální fungování v domácnostech odsouzených

V této souvislosti hovoříme o fenoménu prizonizace. Mařádek¹⁷ (2005: 74) definuje tento pojem jako souhrn všech negativních jevů, které působí na odsouzené v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o proces postupného přizpůsobování se způsobu života ve věznici a společenství odsouzených.

Tento proces má dle psycholožky M. Vágnerové (2004: 820) dvě složky – institucionalizaci a ideologizaci. Institucionalizací označuje adaptaci jedince na organizovaný způsob života, který je spojený se ztrátou samostatnosti a iniciativy.

V extrémním případě může institucionalizace tak silně působit na odsouzeného, že pojímá vězení jako vlastní způsob života a v jiném prostředí nedokáže bez problémů žít (Hendrych 2010: 38). Ideologizace znamená přijímání norem a pravidel, která platí ve vězení, přijetí odlišného hodnotového systému, ztotožnění s minoritou vězňů. Ideologizace pramení z nutnosti patřit do nějaké skupiny (Vágnerová 2004: 821).

R. Balcarová¹⁸ (2007: 26) však upozorňuje, že prizonizace je nezbytná pro to, aby odsouzený dokázal ve vězení přežít, na druhé straně je ale velkou přítěží při návratu zpět, při reintegraci do společnosti.

2.2.2 Agresivita

Agresivní chování je ve vězeňských podmínkách velmi častým jevem. Nejčastěji se projevuje u osob s disociálními poruchami chování.¹⁹ V souvislosti s pojmem agrese jsou zmiňovány pojmy hostilita a violence. Hostilita je spojována spíše s nepřátelskými postoji a verbálními projevy, violence již s přímými fyzickými útoky (Hendrych, 2010: 36-37).

Agresivita se objevuje buď ve vztahu k okolí, nebo k sobě samému. V souvislosti s okolím je často užíváno verbální agrese, agrese k předmětům, k personálu nebo ostatním vězňům. Častým typem agrese je také sebepoškození a sebeobviňování.

---

¹⁷ V. Mařádek, pedagog Ostravské univerzity, se ve své publikační činnosti věnuje především penologii. Je mj. autorem Výkladového slovníku penologie.

¹⁸ R. Balcarová je předsedkyní spolku Vězeňské duchovenské péče, na pozici vězeňského duchovního působí dvacet let.

¹⁹ Disociální porucha je porucha osobnosti, která je charakterizovaná bezohledností v sociálních závazcích a nedostatkem citění pro druhé. Je u ní velká nerovnováha mezi chováním a současnými sociálními normami. (Látalová, 2013 : 131)

Agrese vězně proti sobě „mívá celou řadu příčin: může sloužit jako prostředek k uvolňování tenze, upoutání pozornosti, jako patologický náhradní zdroj chybějící stimulace, někdy bývá signálem poruchy osobnosti, ale může být i radikálním pokusem, jak dosáhnout požadovaných úlev.“ (Vágnerová, 2008: 820)

V boji s agresivním chováním odsouzených může být účinná smysluplná náplň času vězňů. Zaměstnaný vězeň nemá tolik příležitostí se agresivně projevat.

2.2.3 Návykové látky

Dalším negativním jevem ve vězeňském prostředí je užívání návykových látek. Do vězení se dostávají osoby, které byly souzeny za trestný čin spojený s distribucí drog a pokračují v tom i za zdmi vězení. I přes kontroly korespondence, balíků a telefonních hovorů se do věznic stále drogy dostávají a užívají se. Mnozí vězni se do vězení dostali již jako závislí, někteří se stali závislími až ve vězení a droga jim poskytuje jakýsi únik z reality. Z reality vězení.

Odsouzení také často získávají závislost na lécích, jelikož jsou ve věznicích snadno dostupné a to hlavně tam, kde jsou umístěni trvale pracovní nezařaditelní. (Raszková, Hoferková, 2014: 104)

3 Programy zacházení

Zaplaven vlnou naděje teď v novém moři hledám směr... ne, nechci moc, jen pochopení... štěstí, kormidlo držet lehké není... teď vím však, že už nepustím.²⁰

Martin Beke (Podané ruce, ©1995 - 2014)

Jedním z úkolů, které si výkon trestu odnětí svobody klade, je resocializace odsouzeného. V. Mařádek (2005: 95) popisuje resocializaci jako postup (soubor metod), který vede k opětovnému zařazení jedince do společnosti, pokud předchází socializační proces nebyl zcela úspěšný.

Napravit vězně a dojít k náročnému cíli, jakým je reintegrace do společnosti, je nelehký úkol celého týmu Vězeňské služby a spolupracujících organizací. Úspěšná resocializace by měla tedy vést ke zpětné integraci vězně, často však naráží na odmítání majority, ke které se vrací a ta je k jeho polepšení skeptická. Můžeme pravidelně slyšet reakci našeho okolí na nějakého pachatele, jehož trestný čin rozebírají média, že by se měl znovuobnovit trest smrti. Je tomu již 14 let, co byl tento typ trestu zrušen, během této doby se na účel trestu začali odborníci dívat jiným pohledem. Nyní vězení nejenom trestá, ale také dává novou šanci a tato šance není ve smyslu: „odseděl sis to, tak běž“, ale říká „můžeš začít znovu a jinak“. Nežřídka můžeme slyšet, kdy vězeň říká, že kdyby mohl vrátit čas, už by tu stejnou věc neudělal. Nelze vrátit čas, tedy alespoň zatím ne, ale můžeme se snažit, aby se stejné věci, které normy společnosti porušily, již neopakovaly. V této cestě za druhou šancí pomáhají odsouzenému již zmiňované programy zacházení.

Naplňování podstaty resocializace zajišťují programy zacházení. „Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, případně jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho soběstačný život v souladu se zákonem. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr.“ (Zákon č. 169/1999 Sb., § 41 odst. 3)

---

²⁰ Úryvek z básně Byl jsem slepej. Básně a příběhy vězňů jsou dostupné na stránkách organizace Podané ruce, které tyto texty sbírá a zveřejňuje. Více na <http://vezeni.podaneruce.cz/literatura/poezie/>

Program zacházení se zpracovává na základě vypracované komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Komplexní zpráva shrnuje výsledky psychologického, pedagogického, případně také lékařského posouzení a jiných dostupných materiálů o osobě odsouzeného (Zákon č. 169/1999 Sb., § 41 odst. 1-2).

Programy zacházení, dříve resocializační programy se skládají z těchto složek: pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů.

3.1 Pracovní aktivity

Jednou z klíčových aktivit programů zacházení je vykonávání organizované práce. Do pracovních aktivit zahrnujeme: zaměstnávání²¹ a práci potřebnou k zajištění každodenního provozu věznice.²² Třetí aktivitou související s prací je pracovní terapie.²³ (Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., §36 odst. 3)

Pracovní programy přinášejí pro odsouzené důležité aspekty jako například: odsouzený získá specifické dovednosti, které může na svobodě uplatnit, a také se odsouzení učí, že vynaložené úsilí přináší později radost a užitek (k posilování tohoto pravidla slouží poskytování finančních odměn).

S výplatou věžňové musí také nakládat podobným způsobem jako na svobodě. Hradí výživné, ubytování, dluhy a zbývající částka jim zůstává jako kapesné. Věžňové se učí sami hospodařit. (Vrba, 2004: 360)²⁴

---

²¹ Odsouzený je podle zákona povinen pracovat, pokud nespadá do jedné z těchto kategorií

a) staršího 65 let,

b) plně invalidního,

c) jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení,

d) dočasně práce neschopného,

e) pokud z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní povinnost vyloučena (Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., § 41 odst. 1-3).

²² Sem řadíme například běžné úklidy v prostorách věznice a činnost brigádnickou v rámci úprav vězeňského prostředí.

²³ „Pracovní terapie obsahuje činnosti, které vedou k rozvoji manuálních dovedností i pracovních postojů, i když výsledkem pracovní terapie není tržní produkt či výrobek oceněný mzdou. Práce se tak stává hodnotou sama o sobě a uspokojení z jejího výsledku spočívá pouze postojové a psychické rovině.“ (Vězeňská služba ČR 2010a)

²⁴ Bohdan Vrba je bývalý ředitel věznice ve Vinařicích, spolupodílel se na vytvoření projektu spolupráce mezi soukromým středním odborným učilištěm a věznicí v roce 2007. Projekt byl jedinečný, jelikož realizoval svou výuku přímo v prostorách věznice, avšak učiliště nebylo součástí Vězeňské služby (Vězeňská služba 2010b).

Věznice se v současné době potýká s nedostatkem pracovních míst, prostoru a odborného personálu. Věznice se snaží zajistit další pracovní pozice častějšími a výraznějšími oslovováními firem, ale naráží na neochotu zaměstnavatelů i velkou ekonomickou náročnost pro zajištění bezpečnosti objektu, kde by vězněné osoby měli pracovat (Vrba, 2004: 361-362).

Zařazení do pracovních činností v rámci výkonu trestu může pomoci při následném návratu na trh práce. Vězňové se adaptují na pracovní podmínky a povinnosti, které dopomáhají k vytvoření pracovních návyků. Získání práce na svobodě pomůže obnovit finanční stabilitu rodiny či domácnosti partnerů. Z tohoto důvodu považují za důležité, aby byla spolupráce vězňů se sociálními pracovníky, sociálními kurátory a jinými, kteří pomáhají v hledání vhodného pracovního místa.

3.2 Vzdělávací aktivity

Vězni mají možnost v rámci výkonu trestu se také vzdělávat. Toto právo je zakotveno v mnoha legislativních dokumentech (Listina základních práv a svobod, zákon o výkonu trestu odnětí svobody, řád výkonu trestu odnětí svobody či vnitřní normy upravující zacházení s vězni), ale i v mezinárodních, například v Evropských vězeňských pravidlech (Raszková, Hoferková, 2013: 19).

„Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se rozumí:

- a) vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učilištěm,
- b) vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu)
- c) vzdělávání v korespondenčních kursech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.“ (Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., §36 odst. 4)

Úspěšné zakončení vzdělání je doloženo právoplatným dokladem, v němž nesmí být patrné, že bylo vykonáváno ve výkonu trestu. V případě, že vězeň vzdělání nedokončí během výkonu trestu, může ve studiu pokračovat i po propuštění na svobodu (Raszková, Hoferková, 2013: 20).

Vzdělávání ve vězení poskytuje možnost osobního rozvoje, vězeň může uniknout od stereotypů, minimalizovat pocity nudy, které často lákají k porušování norem, a zvyšuje možnosti si při opuštění vězení najít práci.

3.3 Speciální výchovné aktivity

Součástí programu zacházení je také terapeutická práce s odsouzenými. Terapeuti ve vězeňském prostředí musí vycházet ze specifických potřeb jednotlivých odsouzených.

„Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se rozumí individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedená kompetentními zaměstnanci, zejména

a) terapeutická (zejména sociální výcvik, psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie),

b) sociálně právní poradenství,

c) trénink zvládnání vlastní agresivity.“ (Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., §36 odst. 5)

Léčebné a terapeutické programy jsou do věznic zaváděny na základě zjištění četných psychopatologických symptomů a syndromů v osobnostních rysech delikventů a jejich četných návyků na drogy, alkohol a hazardní hry (Raszková, Hoferková, 2013: 22).

3.4 Zájmové aktivity

„Zájmovými aktivitami programu zacházení se rozumí nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených.“ (Vyhláška Ministerstva č. 345/1999 Sb., §36 odst. 6)

Věznice nabízejí různé zájmové kroužky, které odpovídají jejich materiálním a prostorovým možnostem. Jedná se například o: sportovní kroužky, akvaristiku, rukodělné práce, kroužek šachový, hudební kroužek či kroužky jazykové (Raszková, Hoferková, 2013: 22-23).

Nepochybně je hlavním účelem těchto aktivit kvalitní trávení volného času vězňů a zároveň rozvoj schopností a dovedností.

3.5 Aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů

Při nástupu do výkonu trestu opouštějí odsouzení své rodiny, ať už se jedná o vlastní rodiny, které tvoří jejich partnerky, děti nebo rodiny ze kterých pocházejí. U obou případů dochází k přerušení kontaktu, na který někteří odsouzení byli do té doby zvyklí. Najednou je kontakt s rodinou, přáteli omezený na korespondenci, výjimečně povolené telefonáty a zákonem stanovenou dobu návštěv. Podpora vnějšího světa je v rámci resocializace velmi důležitá a je nezbytné kontakty s blízkými udržovat a podporovat. Rodina jakožto hlavní činitel v této aktivitě je oporou odsouzeného nejen v rámci výkonu trestu, ale také po jejím ukončení. Situace, která by nastala v případě, že se vrátí na svobodu a nikdo jej nečeká, může dopomoci k následné recidivě.

Na odsouzeného má velký vliv jeho nejbližší okolí a jejich postoj k této situaci. Mohou nastat dvě situace, které se samozřejmě během trvání výkonu trestu mohou měnit. Partnerky mohou zůstat odsouzenému podporou a kontakt s ním budou udržovat, nebo se rozhodnout s odsouzeným přerušit kontakt a žít bez něho. T. Raszková a S. Hoferková (2014: 90) však upozorňují na situaci, kdy může rodina odsouzeného penitenciární výchovné působení znesnadňovat či dokonce znemožňovat. Často se stává, že rodinní příslušníci například předáváním nepovolených věcí odsouzeným znemožní jejich podmíněné propuštění či přeřazení do lepší dostupné skupiny vnitřní diferenciací věznic. Jak se k této situaci postaví nejbližší okolí včetně partnerky odsouzeného, hraje klíčovou roli v celé resocializaci odsouzeného.

P. Papšo²⁵ zdůrazňuje, že právě v rámci těchto aktivit je potřebná intervence sociálního pracovníka, který pracuje s odsouzeným i jeho rodinou a je nápomocen při udržování rodinných vztahů, případně poskytuje sociální poradenství odsouzenému (Papšo, 2011: 61-62). Do těchto aktivit zahrnujeme také aktivity, které přispívají v přípravě na soběstačný život, který čeká odsouzeného po propuštění na svobodu.

---

²⁵ Peter Papšo je pedagogem na Univerzitě v Banské Bystrici a odborníkem na penitenciární a postpenitenciární problematiku.

Velký význam v podpoře a v utváření vnějších vztahů s rodinou mají neziskové a církevní organizace, o kterých budu hovořit v samostatné kapitole.

4 Dopady na sociální fungování v domácnostech odsouzených

*Daleko za moře letí mé myšlenky
hledají oči mé milé panenky.
Vzpomínám na ni, jak měla je krásné
jak vstříc mě zářily ze tváře jasné*

*Vzpomínám na úsměv v té její tváři,
když zavřu oči, tak i teď září.
Chci aby zářily, když je otevřu,
potom já přešťasten náruč vstříc otevřu.*

Cecil (Podané ruce, ©1995–2014)

Během života prochází člověk různými etapami a životními situacemi. Prožívá tyto etapy a životní situace dle svých postojů, zkušeností a znalostí a dle toho na ně také reaguje. Často můžeme slyšet větu: „Vím, jak se cítíš.“ Vědět to ale nemůžeme, můžeme pouze předpokládat pocity toho druhého. Pouze každý sám ví, jak se uvnitř cítí.

Na mnoho situací se můžeme připravit, některé však přicházejí, aniž bychom je očekávali. Pro ženy a jejich děti je odsouzení a následné odnětí svobody jejich partnera, manžela, táty velmi náročnou situací, která se nedobrovolně stane součástí jejich života. Trest se bezprostředně týká nejenom odsouzených, ale i jejich přítelkyň, manželek a jejich dětí, se kterými odsouzený žil na svobodě.

4.1 Domácnost

Z hlediska práva jsme se do nedávné doby mohli setkávat s pojmem společná domácnost. Tu tvoří: „fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.“²⁶ (Hendrych, 2003: 154)

---

²⁶ Starý občanský zákoník, který platil do konce roku 2013, používal pojem společná domácnost (zákon č. 40/1964 Sb.). Nový občanský zákoník však zavádí pojem rodinná domácnost. Rozdíl můžeme spatřovat hlavně v tom, že rodinná domácnost je domácnost, kde žije rodina a to i v případě, že spolu manželé nebydlí. V situaci,

Osoby, na které se ve svém výzkumu soustředím, budou partnerky, manželky a také děti, které s odsouzeným před nástupem do výkonu trestu sdílely domácnost. Domácnost z mého pohledu, vnímám jako soužití dvou osob, které spolu tvoří samostatný celek, žijí spolu a případnou výchovou společného dítěte vytváří a budují vlastní rodinu.²⁷

4.2 Sociální fungování a životní situace

V této kapitole se budu zabývat vysvětlením pojmů sociální fungování a životní situace. Tyto pojmy spolu úzce souvisí a považuji za nezbytné se věnovat rozboru a vysvětlení těchto termínů před samotnou analýzou situace, ve které se cílová skupina mého zájmu ocitá.

Propagátorkou pojmu sociální fungování byla H. M. Bartlettová²⁸, která ve své knize *The Common Base of Social Work Practice* jej vysvětluje jako interakci mezi lidmi a požadavky prostředí (Bartlettová, cit. dle Navrátila 2000: 118).

T. O. Carlton²⁹ popisuje sociální fungování jako schopnost lidí řešit a provádět úkoly každodenního života a být zainteresovaný ve vztahu k ostatním lidem takovým způsobem, který je uspokojivý pro obě strany (Carlton, cit. dle Navrátila a Musila, 2000: 119). Tuto interakci blíže specifikuje v českém prostředí M. Navrátil, odborník v oblasti sociální práce, který upozorňuje na faktor, který ve výše uvedených definicích chybí. Upozorňuje, že se nejedná o jednosměrný proces. „Nejenom sociální prostředí definuje očekávání a požadavky vůči jednotlivci či skupině. Je podstatné, že také jednatel (skupina i jiné sociální útvary) mají svá očekávání vůči svému prostředí.“ (Navrátil, 2003: 87)

---

kdy jeden z manželů opustí domácnost, ve které žije společné dítě, ke kterému mají manželé vyživovací povinnosti, nebo je svěřeno do péče jednomu z manželů a není plně svéprávné, musí zajistit hrazení nejenom výživného, ale také přispívat na uhrazení nákladů za domácnost (Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., § 691 odst. 2).

²⁷ Domnívám se, že může být jiný pohled příslušníků rodiny, do které se odsouzený narodil, a jiný pohled mohou mít partnerky odsouzeného, tedy osoby, se kterou odsouzený sdílel společnou domácnost. Z tohoto důvodu se zaměřuji na partnerky odsouzeného, které byly s odsouzeným v bezprostředním kontaktu a ve společných prostorech, které obývali.

²⁸ Harriett Moulton Bartlettová (1897-1987), americká autorka, věnující se hlavně tématu sociální práce, vrcholem jejího odborného působení je dílo „*The Common Base of Social Work Practice*“, které publikovala v roce 1970. Z této práce dodnes odborná veřejnost z oblasti sociální práce čerpá (NASW, ©2004). Originál in: Bartlett, H. 1970. *The common base of social work practice*. Washington: National Association of Social Workers. s. 7.

²⁹ Thomas Owen Carlton (1937-1992), byl expertem na rozvoj vzdělávacích programů v oblasti sociální péče (Falck, ©2014). Originál in: Carlton, T. O. 1984. *Clinical social work in health settings: A guide to professional practice with exemplars*. New York: Springer. s. 7.

Pokud požadavky lidé dostatečně nezvládají, nebo prostředí nezvládne na ně reagovat očekávaným způsobem, vzniká problém. V některých případech je člověk schopen si s problémem poradit a rovnováha je nastolena na základě jeho vlastní aktivity. Existují ale případy, kdy člověk ani prostředí tuto schopnost nemají. Zde vzniká potřeba sociální intervence (Navrátil, 2003: 88).

Životní situace má dvě složky – dynamickou a statickou. Dynamická složka představuje životní fungování jedince, které spočívá v neustálém napětí mezi jedincem a prostředím, kdy dochází k reciprocitě požadavků a očekávání. Složka statická obsahuje prvky a systémy, které životní situaci utvářejí. Sem můžeme zařadit věk, pohlaví, složení domácnosti, rodinnou strukturu a vztahy, sociální aktivity a zájmy, členství ve formálních skupinách apd. Tyto prvky a systémy se promítají také do jeho rolí (Navrátil, 2003: 89).

Životní situace není statická a neustále se vyvíjí. Do životní situace daného člověka mohou významně zasáhnout některé společenské události (například povodně, válka), nebo dochází k transformaci životní situace jeho a případně jeho rodiny v pozvolném vývoji, který odpovídá normálnímu průběhu života (Navrátil, 2003: 90).

Každý z nás máme jiná prožívání životních situací. Stejně tak ženy, které jejich partneři opustili kvůli výkonu trestu, vnímají tuto situaci zcela individuálně. Předtím než odsouzený nastoupí do výkonu trestu, je společně s jeho partnerkou, případně i dětmi zvyklý na určitý způsob života. S partnerkou vede společně domácnost, společně se podílejí na jejím chodu, na úhradě za náklady za domácnost (ačkoliv toto nemusí být nutností). Měli vytvořená svá pravidla, svou rutinu, své cíle. Ve chvíli, kdy muž z této domácnosti odejde, sociální fungování se změní. Tato domácnost musí reagovat na vzniklou situaci, reaguje na jiné požadavky prostředí a sama jistě požadavky vytváří. O tom, jaké situace a dopady daná situace přináší, budu hovořit v následujících podkapitolách.

4.3 Dopady uvěznění na partnerky odsouzených

V literatuře najdeme poměrně velké množství informací o vlivech trestu na odsouzeného a o negativních vlivech spojených s vězením. Dozvídáme se, že uvězněný ztrácí zaměstnání, dostává nálepkou od společnosti „ten, co si šel sednout.“ Pokud ale hledáme informace o vlivu na rodinu odsouzeného, na jeho partnerky, děti, najdeme v literatuře, alespoň tedy v té české, minimálně jen pár vět. V literatuře zahraniční, zejména v britské a

americké se však tomuto tématu věnují více. V následujících kapitolách popíšu dopady na partnerky odsouzených, které rozebírá hlavně zahraniční literatura.

První systematickou studii provedla v roce 1965 P. Morrisová³⁰, průkopnice sociologických výzkumů. Do svého výzkumu zařadila 825 vězňů a 469 partnerek a jako první se pokusila nastínit finanční, pracovní sociální a vztahové problémy, které uvěznění přináší. V jejím výzkumu 63 % žen uvádí, že došlo ke zhoršení finanční situace, 81 % žen uvádí, že došlo k nějakému zhoršení v jejich práci, 46% uvedlo, že došlo ke změně jejich postojů k manželství a budoucím plánům, 63% žen zmínilo, že uvězněním jejich partnera se změnila jejich sociální aktivita a 57% zmínilo zhoršení vztahu s přáteli a sousedy (Morrisová cit. dle Murraye, 2005: 444). Na základě výsledků výzkumu došla k tomu, že třetina až čtvrtina vztahů se během uvěznění partnera rozpadá (Morrisová cit. dle Murraye, 2005: 445).

H. Coddová, lektorka kriminologie na universitě v Prestonu, upozorňuje na problémy, že partnerky se často potýkají s chudobou, osamělostí a mají zkušenosti se stigmatizací ze strany společnosti. Mnohdy se potýkají se zneužíváním, násilím a obtěžováním (Coddová, 2003: 3).

N. Loucksová³¹ uvádí, že se partnerky odsouzeného mohou ocitnout na pokraji společnosti již v období, kdy jejich partner do výkonu trestu odnětí svobody ještě nenastoupil. Mohou trpět díky odloučení a osamělosti, pociťovat stud a přijít o své zázemí. Dále může dojít ke zhoršení fyzického zdraví a partnerky mohou být ohroženy ze strany obětí trestných činů, které odsouzený spáchal. Dochází k celkovému narušení společenského a rodinného života (Loucksová, 2005: 2).

Samozřejmě se účinky a vliv na partnerky liší dle kultury, povahy partnerského vztahu nebo také podle sociální situace. Také bychom se mohly setkat s ženami, pro které je uvěznění úlevou. V situacích, kdy byly vystaveny násilnému chování ze strany partnera, může být pro ně odchod partnera vysvobozením.

V následujících podkapitolách se budu věnovat dopadům, které většina dostupné literatury vnímá jako nejvýraznější.

---

³⁰ Originál in: Morris, P. (1965). *Prisoners and their Families*. Woking: Unwin Brothers.

³¹ Nancy Loucksová je ředitelskou sdružení Families Outside, skotské dobrovolné organizace, která pomáhá rodinám, které zasáhlo uvěznění jejich blízkého.

4.3.1 Partnerský vztah

Když spolu dva lidé žijí v partnerském vztahu, je pravděpodobné, že spolu chtějí být a společně řešit problémy a strasti toho druhého. Setkáváme se s páry, které se vídávají méně, případně mají vztah, jak se říká „na dálku.“ To, že páry vídají méně, dle jejich uvážení, je jejich dobrovolné rozhodnutí. Pokud ale jeden z páru spáchá trestný čin a odejde do vězení, jako dobrovolné rozhodnutí se s partnerem nevídat, bychom to jistě neoznačili. Partnerky mají na výběr. Čekat, nebo se rozejít? Ať už se rozhodnou jakkoliv, nástup do vězení má na partnerský vztah určitý dopad.

V souvislosti s nástupem do vězení nastává několik situací. Mnohdy partnerka ví vše a oba čekají, až bude muset ten druhý nastoupit do vězení. Mají šanci se rozloučit. Existují ale i situace, kdy si pro dotyčného přijde policie a je okamžitě odveden do vězení. V tomto případě není čas se rozloučit, říct ještě pár slov mimo zdi věznice.

Omezený kontakt

Udržení kontaktu s rodinou je pro odsouzeného klíčovým faktorem pro jeho resocializaci i pro udržení dobrého psychického stavu. Zároveň ženy, případně děti mohou odsouzeného navštěvovat a být si vzájemně podporou.

Aby kontakt mezi uvězněným a rodinou zůstal, využívají odsouzení možnosti korespondence, telefonátů a jako nejvýznamnější samozřejmě zůstávají možnosti návštěv. Americká socioložka L. T. Fishmanová (1990: 151) upozorňuje na dvojí význam návštěv, jednak slouží k výše zmiňovanému udržení a upevnění kontaktu, dále může připomenout narušení jejich životů a být zdrojem úzkosti. Návštěvy přináší mnoho pozitivních i negativních emocí. Přináší radost, povzbuzení, vzrušení, napětí, podrážděnost, frustraci, smutek a úzkost (Loucks, 2004: 16).

Kromě samotného významu návštěv, nastávají další problémy s tímto spojené. Mnohdy se věznice nacházejí daleko od bydliště partnerky, a proto jsou finančně a časově náročné.

R. I. Naserová a Ch. A. Visherová³² uvádějí, že nejčastějšími problémy, se kterými se partnerky odsouzených setkávají, souvisejícími s udržením kontaktu jsou: věznic se nachází daleko od domova partnerky, náklady za telefonáty a za návštěvy, nedostatečná doprava do vězení a návštěvní doba nevyhovuje jejich možnostem (Naserová a Visherová, 2006: 26).

Možná si ani nelze představit, pokud tuto situaci sami nezažijeme, jaké to je, když můžete někoho vidět pouze na pár hodin měsíčně a to v uzavřeném prostředí věznice. Partnerka odsouzeného popisuje, že to, co prožívala během návštěv, se promítlo do celého jejího života. Neustále se těšila a návštěvy a její nálady se odvíjely od toho, zda mohla nebo nemohla jít na návštěvu³³ (Fishmanová, 2004: 152).

Omezený kontakt mezi partnerkami a odsouzenými mohou přinést řadu nedorozumění. Toto může způsobit mimo jiné také rozdílné vnímání času uvnitř věznice a mimo ni. Venku je jedinec vystaven každodenně velkému množství informací a podnětů, musí reagovat na neodkladné záležitosti, uvnitř čas plyne odlišně (Matoušek, 2007: 16). Často se stává, že se u odsouzeného objevuje v dopisech obviňování, podezřívání a vyžadování detailních informací o životě partnerek.

Změna rolí

Po odchodu partnera musí žena sama zvládnout postarat se o domácnost. Řešit praktické věci související s chodem domácnosti, finanční záležitosti, rozhoduje. Řeší nejrůznější záležitosti, které předtím řešili spolu jako pár. Může se radit na návštěvách s partnerem, ale konečné rozhodnutí je na ní. Ona je tou, která má být oporou venku, ale musí také vše zařizovat, získávat informace o tom, jak to chodí, když je někdo ve vězení. Musí se naučit s tím žít.

Žárlivost partnera

Partnerské vztahy jsou mnohdy protkány bojem o moc a kontrolu. Žárlivost partnera hraje velkou roli v regulování dámského chování. Muži někdy využívají přátel, své rodiny, aby zjišťovali informace o tom, jak žije jejich partnerka. Stávají se nejistými a žárlivými.

---

³² Rebecca I. Naserová je viceprezidentkou společnosti Hart Research, která se zabývá sociálními výzkumy. Mezi její primární výzkumné oblasti patří oblast vězeňství a sociálních nerovností.

Christy A. Visherová je hlavní výzkumní pracovnící v americkém institutu the Justice Policy Center of The Urban Institute. Ve svých výzkumech se zaměřuje na oblast kriminální kariéry, komunity a trestné činnosti a hodnocení strategií pro zločiny (Naserová a Visherová, 2006: 31)

³³ Z vyprávění partnerky odsouzeného z knihy *Women at the Wall: A Study of Prisoners' Wives Doing Time on the Outside* od americké socioložky Laury T. Fishman (1938 – 2014). Jedná se o první etnografickou studii, která se zabývá situací partnerek odsouzených a jejich životem.

Podíl na tom můžou mít ostatní spoluvězni, kteří mohou dotyčného znejistit, o tom, že je mu partnerka věrná. Ženy jsou pod neustálým dohledem a objasňováním nejrůznějších domněnek a drbů, může tím dojít k nenapravitelnému poničení jejich vztahu (Harman, Smith a Egan, 2007: 801)³⁴.

Žárlivost může být způsobena hlavně jejich rutinním způsobem života ve vězení, striktně daným rozvrhem dne, negativními vztahy se spoluodsouzenými, nedostatkem soukromí a špatným psychickým stavem odsouzených (Raszková, Hoferková, 2013: 92).

Návrat

Příprava na návrat je velmi důležitou fází před propuštěním vězně. Je důležité, aby se dokázal po propuštění znovu začlenit do společnosti a zvládal žít dle požadavků společnosti. Již během pobytu ve vězení se snaží najít si práci, případně ji hledá až na svobodě. V souvislosti s neúspěchem při hledání práce, finančními problémy a často i s problémy psychickými, které způsobilo vězení, se mohou objevit problémy také v partnerském vztahu.

N. Loucksová uvádí kromě důležitosti řešení finančních záležitostí, hledání práce, také snahu naučit se žít zase jako pár, žít společně. Mohou se také vynořit i problémy v oblasti sexu (Loucks, 2004: 20).

4.3.2 Finanční dopady

Pokud spolu dva lidé začnou žít, začínají náklady na domácnost a praktické záležitosti s tím spojené, řešit spolu. Zároveň tito dva lidé mohou založit rodinu a přivést na svět svého potomka. Stát se do určité míry snaží rodiny a domácnosti podporovat. Máme mnoho neziskových organizací, které se snaží podporovat osoby v těžké životní situaci, osoby, které ztratily bydlení, zaměstnání nebo nezvládají reagovat na požadavky, které na ně klade společnost. Ačkoliv se snaží stát eliminovat tyto životní situace, působit preventivně, vznikají stále nové a nové osudy lidí, kteří jsou vystaveni těmto životním situacím. Jednou ze skupin, která může být s problémy sociálního fungování ohrožená, je i vlastní rodina vězňů.

---

³⁴ Jennifer J. Harmanová, Vernon E. Smith a Louisa C. Eganová se v publikaci věnují problematice vlivu vězeňství na intimní vztahy. Popisují opomíjený problém velkého výskytu postižených HIV ve vězení.

Ztráta příjmů ze strany partnera je jednou z nejčastěji zmiňovaných problémů, které uvěznění přináší. Nedobrovolná ztráta příjmu domácnosti nutí ženu, aby se stala jedinou osobou, která zabezpečuje příjmy domácnosti (Hairstonová, 1998: 623)³⁵.

Kromě snížení příjmu domácnosti, mají partnerky také výdaje za uvěznění. Sem spadají například výdaje za cesty na návštěvy, korespondenci a telefonáty (Murray, 2005: 445). V případě, že se partneři chtějí setkávat a být v kontaktu, s těmito výdaji musí počítat. Tyto peníze by mohly jejich partnerky vynaložit na potřebnější věci, pro domácnost, pro děti. Ve chvíli uvěznění však tyto peníze dávají za kontakt s partnerem.

Jak se finanční situace změní, záleží dle mého názoru na finanční stabilitě domácnosti, ve které žili, jestli jsou ochotni pomoci ostatní členové rodiny a také jakým způsobem je partnerka schopná se s problémy vypořádat.

4.3.3 Výchova dětí

Kromě odloučení od partnera a finančních problémů má také uvěznění vliv na jejich děti. Partnerka se stává prakticky jediným rodičem, který musí zvládnout obě role. „Byla jsem vyděšená. Jak se zařídit na sedm měsíců jsem ještě věděla, ale jak to zvládnout po dobu nejméně čtyř let ne. On se mnou nebude, když máme naše dítě. Děti budou cítit bolest. Zde jsou zvyklí, že mají svého tatínka a najednou zmizí. Milují ho a teď se cítí zraněné.“ (Fishmanová, 2004: 110-111)

Zároveň vyvstává otázka, kdy a jakým způsobem svému dítěti říci, co se s jejich druhým rodičem stalo. Loucksová uvádí, že mnozí rodiče svým dětem neřeknou pravdu o uvěznění, ale mnohdy se pravdu děti dozví samy nebo od jiných lidí, což pro ně může být více stresující (Loucksová, 2005: 2).

Uvěznění může mít krátkodobé, střednědobé ale i dlouhodobé dopady na děti. U mladých lidí, kteří mají či měli rodiče ve vězení, může dojít k poškození jejich emocionálního, sociálního a vzdělávacího rozvoje. Starší děti přebírají mnoho odpovědností za dospělé i ve výchově mladšího dítěte (Loucksová, 2005: 2).

Děti uvězněných rodičů jsou vystaveny většímu riziku toho, že v pozdějším věku se dostanou také do vězení. V poslední době se také hovoří o vlivu uvěznění na pozdější životní

---

³⁵ Creasie F. Hairstonová je profesorkou na Universitě of Illinois v Chicagu na fakultě sociální práce.

dráhu jeho dítěte. (tamtéž) Druhou stranou mince rodičovského uvěznění se stává trest pro jejich děti. Jedná se o stinnou stránku systému trestního soudnictví, kterému se věnuje jen zřídka pozornost. A. Cunninghamová³⁶ upozorňuje na to, že partneři, přátelé odsouzeného jsou ve společnosti skrytí a izolovaní, ale jejich děti jsou do určité míry neviditelné. Společnost tedy vidí na okraji spíše společnosti vězně, než jejich blízké (Cunningham, 2001: 36).

4.3.4 Dopady na vztahy s nejbližším okolím a se společností

Partnerky odsouzených se mohou potýkat také s dopady sociálními. Ze strany nejbližšího okolí mohou cítit nepochopení a ze strany společnosti náznaky stigmatizace a sociální izolace. Mnohdy se zatajení partnera snaží utajit, následkem však může být nedostatečné poskytnutí sociální pomoci.

Partnerky mnohdy v souvislosti s uvězněním, mají pocity studu za partnera a za to, že je ve vězení. (Girshick, 1996; Fishman, 1990; Chui, 2010) P. Morrisová uvádí, že rodina prochází celkovou krizí spíše než by se potýkala demoralizací kvůli stigmatizaci³⁷ nebo studu. S pocity stigmatizace a studu kvůli uvěznění partnera, se potýkají spíše partnerky prvotrestaných mužů a to v počáteční fázi separace (Morrisová cit. dle Murraye, 2005: 444).

Stigmatizace, sociální izolace a stud

Dle Fishmanové (1990) vnímají partnerky stigmatizaci v případě vězeňského systému. Přístup a chování vězeňské strážě, řád věznic považují jako stigmatizující a pociťovali zahanbení. Převážně návštěvy na ně působí zvláště ponižujícím způsobem. Své chování před personálem se snaží korigovat a zároveň se cítí stigmatizovány pravidly a předpisy, kterými věznice disponují (Fishmanová, 1990: 269-270). Murray popisuje podobné problémy, kdy partnerky vnímají jako nepřátelské chování vězeňského personálu, společně s tím vidí problém často ve vzdálenosti věznice od bydliště partnerky a nevyhovujícím návštěvním hodinám. (Murray, 2005: 445) Partnerky uvádějí, že se setkávají s takovými bezpečnostními

---

³⁶ A. Cunninghamová se soustřeďuje na problematiku dětí odsouzených vězňů. Od roku 1996 je projektovou manažerkou ve Victorian Association for the Care and Resettlement of Offenders (VACRO). Organizace se zaměřuje na pomoc rodinám a dětem, které jsou postižené uvězněním. Sídlí v australském Melbourne.

³⁷ Stigmatizace je nejčastěji spojovaná se situací, jež má pro daného člověka negativní důsledky. Negativní označení okolím způsobí často aktérovi negativní psychické a sociální změny v jeho životní situaci (Červenka, 2004: 216). Stigmatizace označuje proces, kdy je vyloučen stigmatizovaný aktér a plného sociálního přijetí (Goffman cit. dle Červenky, 2004: 216). Originál in: Goffman, E. 1986. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. New York: Simon & Schuster, Inc

opatřeními a ponižujícím chováním, které dle jejich názoru může mít negativní vliv na udržení úzkého kontaktu s uvězněným.

Kromě toho, že se partnerky musí vypořádat s nesčetnými emocemi, jako je pocit z izolace, strach, úzkost, smutek bezmoc, snaží se udržet uvěznění partnera co nejvíce v tajnosti, aby nebyly stigmatizovány (O'Keefe cit. dle Chuie, 2010: 198)³⁸.

Aby se partnerky necítily ve společnosti stigmatizovány, snaží se utajit uvěznění před ostatními a vytvářet tak dojem normalnosti jejího života. Brání se tím označení jako „partnerky vězňů“ (Fishmanová, 1990: 270).

P. Morissová odpovědělo v jejím výzkumu 63 % žen, že se během uvěznění jejich partnera snížila jejich aktivita ve společnosti a komunikace s okolím (Morrisová cit. dle Murraye, 2005: 444). Zde dle mého názoru velmi záleží na povaze té či oné partnerky a okolností kolem. Žena, která žije v prostředí, kde je uvěznění mužů normální, pro ni nebude zřejmě takový fakt přijmout, než žena, která s uvězněním do styku nepřišla a prostředí kolem ní to odsuzuje. V tomto případě můžeme předpokládat, že se bude stydět o své situaci hovořit.

Fishmanová (1990: 269) uvádí, že pocity hanby a stigmatizace nepatří mezi hlavní problémy, spíše se tyto pocity rozptýlí do příležitostných zkušeností. Pocity studu se nestaly klíčovým problémem, protože měly ženy mnoho důležitějších věcí ke zvládnutí, například péče o domácnost, o děti, zvládnutí právních záležitostí apd.

Vztahy s rodinou a přáteli

Ve výzkumu P. Morissová 57 % z partnerek také přiznalo, že se zhoršily vztahy s rodinou a přáteli (Morrisová cit. dle Murraye, 2005: 444). To je poměrně velké číslo, které může způsobit ještě větší sociální izolaci ženy.

Studie ukazují, že rodina je důležitý činitel, který působí pozitivně při řešení problémů. Zahraniční studie od Hairstonové, která provedla výzkumy v roce 1988 a 1991, přinesly shodné výsledky a potvrdily význam rodiny v resocializačním procesu. Vězni, kteří udržují silné rodinné vazby v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, mají větší úspěch při

---

³⁸ Original in: O'Keefe, L. (2000) The partners of prisoners: their reality, how they contribute to the criminal justice system and prisoner rehabilitation and how we can assist. Paper presented at the Women in Corrections: Staff and Clients Conference, 31 October–1 November 2000. Australian Institute of Criminology and Department for Correctional Services South Australia, Adelaide.

následné reintegraci do společnosti než vězni, kteří kontakty s rodinou přerušili, nebo se jejich rodinné vazby oslabily. (Hairstonová, 2002: 43)

Loucksová uvádí, že nejvíce pomáhá partnerkám jejich rodina a přátelé. S odbornou pomocí nemají ženy tolik zkušeností a partnerky nepovažují za dostatečnou podporu ze strany odborníků. Často tyto ženy nevědí, na koho se mohou obrátit, pokud jim nepomůže rodina či blízcí lidé (Loucksová, 2005). Pokud rodina a přátelé nepomůžou, zůstává žena skutečně na vše sama a její velkou pomocí můžou být různé subjekty pomoci.

4.3.5 Pozitivní dopady

Uvěznění může přinést mnohdy také pozitivní dopady na partnerky vězňů a jejich rodiny. Fishmanová (1990) uvádí, že pro mnoho žen, které se potýkaly s domácím násilím nebo drogovou závislostí partnera, může být uvěznění jejich muže vysvobozením. Čas, ve kterém je muž ve vězení, mohou využít pro sebe a uvědomění si toho, jaké kroky podniknou a jak chtějí žít. Profesor na hongkongské univerzitě W. H. Chui (2010: 201) poukazuje, že pro mnoho žen, že uvěznění úleva, když jsou například partneri závislí na alkoholu nebo na drogách.

Uvěznění může také vztah posílit. Jak uvádějí partnerky ve výzkumu od Girshickové (1996: 49), uvěznění může zlepšit komunikaci mezi partnery a zvýšit vzájemnou důvěru. Další pozitivní vliv uvěznění je pro ně naděje, že se partner polepší a napraví (Girshicková, 1996: 104).

5 Subjekty poskytující služby rodinám vězňů

Zní zvony v noční dáli, jenž ti, kteří naslouchají - porozumí všem, a otevře se pro nás nový, neprobádaný svět, plný míru, klidu a nových blízkých setkání s bezstarostným začátkem, a koncem tak slastným, že život se pak stává konečným a vše je možno, i ta nejskrytější touha.

Code-5 (Podané ruce, ©1995 - 2014)

S počtem uvězněných osob, souvisí počet rodin, které čekají na odsouzeného člena rodiny na svobodě. Obecně můžeme říci, že v roce 2013 se s životní situací blízkého člena rodiny potýkalo přibližně 12 000 osob (Rodiny vězňů, © 2014).³⁹ Jedná se o obrovské číslo, které samo o sobě hlásí, že je potřeba na tyto rodiny zaměřit svou pozornost. Společnost v posledních letech naštěstí na tuto problematiku začala reagovat. Vedle subjektů postpenitenciární péče⁴⁰, které pomáhají propuštěným vězňům v reintegraci, existují subjekty, které se orientují také na rodiny odsouzených. Do těchto subjektů zahrnujeme hlavně sociálního kurátora⁴¹, duchovní služby v rámci Vězeňské služby a různé neziskové organizace.

5.1 Duchovní služba

Ve věznicích a vazebních věznicích jsou poskytovány duchovní služby prostřednictvím Vězeňské duchovenské služby a Vězeňské duchovenské péče. Vězeňská duchovní služba je sborem vězeňských kaplanů, kteří organizují a realizují duchovní služby a podílejí se také na vytváření a aplikaci výchovných programů, které vedou k hodnotové změně klientů. Vězeňská duchovenská péče (VDP) je nevládní organizací, registrovanou u ministerstva vnitra jako občanské sdružení, sdružující duchovenské osoby, které se chtějí dobrovolně věnovat duchovní a pastorační činnosti ve věznicích. (Vězeňská služba, 2010c)

---

³⁹ Internetové stránky Rodinyveznu.cz spadají do činnosti sdružení Za branou, sdružení budu blíže popisovat v samostatné podkapitole Neziskové organizace.

⁴⁰ Tato péče je poskytována osobám propuštěným z výkonu trestu na svobodu a dalším osobám v zákonech označovaným jako nepřizpůsobivé. Péče zahrnuje podporu při řešení otázek zaměstnání, bydlení a také návratu do rodiny (Tomeš, 2011: 289).

⁴¹ Mezi služby, které kurátor pro dospělé (sociální kurátor) může nabídnout či zprostředkovat, patří hlavně pomoc při hledání ubytování, zaměstnání, řešení dluhů, ale také zprostředkování kontaktu s rodinou apd. (Raszková, Hoferková, 2013: 119)

Mimo jiné se vězeňští kaplani věnují také podpoře rodin. Duchovní pomáhá udržovat kontakt mezi odsouzeným a rodinou. Výrazně se zájmu rodin věnuje Mgr. Květoslava Jakubalová, která je kaplankou ve věznici Rýnovice a zároveň je také hlavní kaplankou Vězeňské duchovní služby ČR. Pořádá již několik let pravidelná setkání rodin věřících vězňů s cílem udržet partnerský vztah a vazbu na otce. Dále organizuje na ekumenické⁴² rovině setkání bývalých vězňů a jejich rodin za účelem předávání rad a zkušeností (Kopoldová, 2014).

5.2 Neziskové organizace

Neziskové organizace, které se zaměřují na rodiny odsouzených, poskytují hlavně poradenství a poskytují informace, jak tuto náročnou situaci zvládnout. Během analýzy neziskových organizací jsem narazila na ty, jež sice podporu rodin uvádějí ve svých cílech a posláních, avšak nevykazují v tomto směru žádnou aktivitu. Některé neziskové organizace také svou činnost pozastavilo. V této kapitole uvádím organizace, které se podporou rodin do určité míry zabývají. V samostatné podkapitole se věnuji sdružení Za branou, které se na rodiny odsouzených soustřeďuje a snaží dle mého názoru na tuto problematiku nejvíce upozornit.

Centrum sociálních služeb Praha⁴³ v rámci Resocializačních a integračních programů realizuje odborné služby v oblasti postpenitenciární péče. Poskytuje sociální poradenství především osobám ve výkonu trestu odnětí svobody či osobám, které již vězení opustily. Centrum nabízí také sociální a právní poradenství rodinám a blízkému okolí odsouzeného (Centrum sociálních služeb Praha, 2013).

Unikátním programem v rámci organizace Romodromu⁴⁴ je **Vězeňský program Pardubice II**. Tento program je financován z Operačního programu lidské zdroje a zaměstnanost (ESF) a z rozpočtu ČR. Cílovou skupinou programu jsou osoby dotčené

---

⁴² Duchovní služby ve vězení jsou založeny na všeobecných křesťanských hodnotách, které se týkají všech křesťanských církví. Žádná z nich není upřednostněna (Balcarová, 2012).

⁴³ Jedná se o obecně prospěšnou společnost, která realizuje své aktivity ve dvou základních oblastech: v reintegraci bývalých odsouzených zpět na pracovní trh a v oblasti rovných pracovních příležitostí (pomoc sociálně znevýhodněným osobám v návratu na trh práce). Společnost realizuje řadu komplexních resocializačních programů pro budoucí propuštěné vězně. Programy připravují vězně na svobodný život ve všech směrech, především se mu snaží vštípit či obnovit pracovní návyky (Centrum sociálních služeb Praha, 2013).

⁴⁴ Romodrom je obecně prospěšnou společností, která poskytuje již od roku 2001 sociální služby a nabízí programy lidem, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením, nebo se nacházejí v nepříznivé životní situaci. Romodrom bylo původně občanské sdružení zaměřující se hlavně na problémy romského etnika, dnes se jejich pomoc týká čím dál větší skupiny obyvatel. Působí v osmi krajích České republiky prostřednictvím sociálních služeb a vzdělávacích programů (Romodrom [b.r.]).

výkonem trestu odnětí svobody. Jedná se o osoby, které mají zkušenost s výkonem trestu v minulosti kdekoliv na území České republiky a vracejí se zpět do Pardubického kraje nebo o osoby, které přímo vykonávají trest ve Věznici Pardubice. Další součástí cílové skupiny jsou rodinní příslušníci, či blízké osoby osob, kteří mají zkušenosti s výkonem trestu. Sdružení pomáhá s navazováním kontaktů s veřejnými institucemi a neziskovými organizacemi. Dále pomáhá při vyhledávání a poskytování základních informací a právních informací, které dopomohou ke stabilizaci dané situace. Do typických řešených problémů patří: neplacení a dluhy na nájemném, nezaměstnanost, vyplácení sociálních a jiných dávek, bydlení, zdravotní problémy, lichva, závislosti, spolupráce s orgány činnými v trestním řízení, podpora a posilování přirozené sítě vztahů uživatele, občanství, problémy s pravidelnou docházkou dětí do školy a konflikty mezi rodinami či konflikt uživatele s okolím. Služba je dostupná po celém Pardubickém kraji a zahrnuje také terénní program (Bakeš, Chudomel a Mandys, 2013: 7-17).

Společnost Podané ruce⁴⁵ se odsouzeným a jejich rodinám věnuje ve dvou programech. V programu – Práce s klienty v konfliktu se zákonem se sídlem v Olomouci, se organizace zaměřuje na hlavně na sociální poradenství a pomoc odsouzeným, ale také i na jejich rodiny. V rámci tohoto programu působí organizace ve vazební věznici Olomouc a ve věznici Mírov. Organizace pomocí druhého programu Drogové služby ve vězení a následná péče se sídlem v Brně, sdružuje blízké osoby uživatelů drog, kteří jsou ve vězení. Setkávání rodinných příslušníků a blízkých osob vězňů probíhá ve svépomocných skupinách, kde se pravidelně scházejí a vyměňují si rady a zkušenosti, jak zvládnout tuto nelehkou situaci (Podané ruce, ©1995 - 2014).

Stejně jako Společnost Podané ruce se na uživatele drog, kteří jsou ve vězení, orientuje organizace **Sananim**.⁴⁶ Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem v organizaci Sananim poskytuje služby klientům v průběhu výkonu trestu, vazby i po propuštění, kteří jsou uživateli drog. Centrum motivuje klienty ke změně životního stylu a zprostředkovává kontakt s poskytovanými sociálními a zdravotními službami následné péče po propuštění z věznic.

---

⁴⁵Sdružení Podané ruce je obecně prospěšnou společností, jejíž vznik se datuje k roku 1991. Poskytuje služby v oblasti duševního zdraví, programů pro děti a mládež, programů postpenitenciární péče, ochrany veřejného zdraví, programů na podporu a rozvoj etnických skupin a dalších. Pomáhá ve dvou základních oblastech: v oblasti závislosti a v oblasti práce s dětmi a mládeží (Podané ruce, ©1995-2014).

⁴⁶ Sananim je nestátní neziskovou organizací, která od roku 1990 působí v oblasti drogových závislostí. Poskytuje pomoc v síti programů a služeb, které tvoří komplexní systém prevence, péče, léčby a resocializace. Rovněž se angažuje v oblasti protidrogové politiky na všech úrovních státní správy s důrazem na ochranu veřejného zdraví (Sananim, ©2007).

Součástí práce této organizace je také spolupráce s rodinami uživatelů drog (Sananim, ©2007).

Specifické služby poskytuje **Dobrovolnické centrum při Diecézní charitě České Budějovice**⁴⁷ nebo například **Maltézská pomoc**.⁴⁸ Tyto organizace se pomocí programu korespondence s vězni snaží zmírňovat patologické jevy. Dobrovolníci pomocí pravidelné korespondence s vězni, provázejí klienta během této náročné životní situace ve věznici a průběžně motivují k aktivní práci na sobě samém. Ačkoliv se tyto programy nezaměřují na rodiny odsouzených, je zde důraz na udržení kontaktu s okolím, které je důležité pro úspěšné zvládnutí resocializace a reintegrace vězně (Kopoldová, 2014).

Český helsinský výbor⁴⁹ a organizace **Lighthouse**⁵⁰ realizují asistované návštěvy dětí ve věznici z dětských domovů, jejichž rodič je ve výkonu trestu odnětí svobody. Účelem tohoto projektu je udržet vztah mezi rodiči a zachovat citové vazby (Kopoldová, 2014).

Další organizací, která do své činnosti zahrnuje i spolupráci s rodinami vězňů patří **Mezinárodní vězeňské společenství**.⁵¹ V praxi se sdružení ale zaměřuje hlavně na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody a na osoby opouštějící vězení.

5.2.1 Za branou o. s.

Jako hlavního iniciátora akcí pro rodiny odsouzených vnímám občanské sdružení Za branou. Sdružení se přímo zabývá v rámci penitenciární a postpenitenciární péče také o rodiny odsouzených osob. Sdružení se podílelo na tvorbě nedávno natočeného dokumentu

---

⁴⁷ Diecézní charita se na vězeňství soustřeďuje v rámci korespondence s vězni. Sdružuje dobrovolníky, kteří si vyměňují s vězni, jež mají méně časté či žádné kontakty s blízkým okolím, 1-2 dopisy měsíčně (Dobrovolnické centrum při Diecézní charitě České Budějovice, ©2014).

⁴⁸ Maltézská pomoc je obecně prospěšná společnost, založená na křesťanských hodnotách. Společnost pomáhá lidem začlenit se do společnosti, předcházet a zamezit sociální izolaci klientů. Na vězeňství se orientuje pouze v souvislosti s dopisováním s vězni (Maltézská pomoc, ©2014).

⁴⁹ Český helsinský výbor vznikl v roce 1988. Mezi zakladatele patřily významné české osobnosti, jako byl Václav Havel, Jiří Dienstbier starší, Eva Kantůrková a mnoho dalších. Posláním výboru je usilovat o respektování principů přirozených práv člověka jejich uplatňování ve společenském životě. Do hlavních oblastí působení patří: dodržování lidských práv, boj proti rasismu a nesnášenlivosti, vězeňství a trestní justice, sociální a právní poradenství a výchova k lidským právům (Český helsinský výbor).

⁵⁰ Lighthouse je spolek založený v roce 2010 a jako hlavní poslání si stanovil pomoc osobám ve výkonu trestu a vazby, jejich rodinám a přátelům. V praxi se spolek soustřeďuje hlavně na klienty – vězně, na rodiny vězňů se nezoušťuje jako na samostatnou část svého poslání (Spolek Lighthouse, [b.r.]).

⁵¹ . V České republice je jednou z dominujících a největších organizací, které se zaměřují na odsouzené, propuštěné, jejich rodiny a oběti zločinů. Společenství je součástí největší křesťanské světové dobrovolnické organizace v oblasti vězeňství Prison Fellowship International (Mezinárodní vězeňské společenství, ©2012).

Rodina počká, ve kterém upozorňuje na nutnost zaměřit se právě na tuto cílovou skupinu (Rodiny vězňů, ©2014).⁵²

Kombinací svých programů Společně pro rodinu a Svěpomocné skupiny se zaměřuje jak na posilování vazby mezi odsouzeným a jeho blízkými, tak na samotnou pomoc blízkým osobám odsouzených.

Programem Společně pro rodinu se snaží rozvíjet pomoc a svěpomoc manželek, partnerek, partnerů, prarodičů a jiných, kteří se starají o dítě, jehož otec či matka jsou ve vězení. Poskytuje v rámci programu cestovné do vzdálených věznic a zpět pro osoby v hmotné nouzi pečující o dítě odsouzeného, cestovné na setkávání svěpomocné skupiny a poštovní známky pro písemný kontakt s odsouzeným (Za branou, ©2010-2014).

Do činnosti sdružení spadá svěpomocná skupina rodinných příslušníků, kteří se scházejí jednou měsíčně a vyměňují si vzájemně zkušenosti a rady. Skupina řeší témata z oblasti práva, nabízí možnosti, kde všude lze najít pomoc a jak si poradit v obtížných situacích spojených s výkonem trestu (Kopoldová 2014).

Sdružení působí také v oblasti primární prevence, kdy v rámci svého programu realizuje besedy na základních školách s bývalými vězni, kteří se úspěšně reintegrovali do společnosti. Na internetových stránkách najdeme také anonymní diskusní fórum (Za branou, ©2010-2014).

Najdeme neziskové organizace, které podporu této oblasti, zahrnují do svých cílů a poslání. Najdeme však malé číslo těch, které se zaměřují na podporu rodin primárně a vnímají rodinu odsouzeného jako specifickou cílovou skupinu, které je potřeba věnovat velkou pozornost. Do jaké míry jsou potřeby této cílové skupiny uspokojeny, můžeme jen těžko říct. Výzkumy, které by se úspěšnosti těchto služeb zabývaly, prakticky nejsou. Můžeme tedy usuzovat z počtu klientů, kteří služby organizací využívají. Při analýze sociálních služeb, které se problematice rodin odsouzených věnují, se nabízí otázka: Je ve společnosti dostatek sdružení, která se zaměřují na pomoc rodinám vězňů?⁵³

---

⁵² Dokument je o lidech, jejichž blízký člen rodiny se ocitl za zdmi vězení. Mapuje příběhy odsouzených i jejich rodin, jejich životní situaci a postoje k trestu, který jejich blízký vykonává. Dokument je dostupný online na internetových stránkách: <http://www.rodinyveznu.cz/svepomocna-skupina>.

⁵³ Jsem si vědoma, že toto téma je velmi obsáhlé a na rozbor celé problematiky by bylo zapotřebí mnohem více prostoru. Tuto oblast nechávám otevřenou pro svůj další odborný výzkum.

6 Shrnutí teoretické části

Účelem trestu je způsobení ujmy provinilci, který porušil zákon. Trestů, které náš stát využívá, je několik a mají různou povahu. V současnosti se často setkáváme s pojmem alternativní tresty, které se soustřeďují hlavně na nápravu jedince než na odplatu společnosti. Reagují na negativní jevy spojené s uvězněním například na prizonizaci vězňů a nabízejí jiné možnosti potrestání než je odnětí svobody, nejhorší možný trest v našich podmínkách. Odnětí svobody plní svou funkci ochrany společnosti, ale pokud provinilec nepředstavuje nebezpečí pro společnost, proč jej zavírat a vystavovat negativním vlivům vězení, jak pro něho samotného, tak také pro jeho rodinu?

Pokud se dotyčný octne ve vězení, stává se součástí propracovaného systému odměn a trestů, striktně dodržuje pravidla vězení, musí se naučit žít v těchto podmínkách, přizpůsobit se. Je součástí kolotoče, kde se setkávají nejrozumnější trestanci, kde je jistá hierarchie a pokud ještě některé věci ze subkultury kriminálu neznal, zde se je naučí. Účastní se mnoha aktivit, které dopomáhají k tomu, aby se mohl znovu vrátit do společnosti. Nezbytnou součástí je také udržení kontaktu se svou rodinou a nejbližším okolím.

Zahraniční literatura popisuje nejvýraznější dopady na partnerky a jejich děti. Dopady uvěznění na partnerky se budu věnovat v empirické části práce.

Subjekty duchovní služby, které se nacházejí ve věznicích a některé neziskové organizace pracující mimo zdi věznice se snaží podporovat rodinu odsouzených a udržovat vazby mezi vězněm a jeho rodinnými příslušníky. Kaplani duchovní služby, kromě poskytování duchovní pomoci, mohou dopomoci udržovat kontakt mezi odsouzeným a jeho rodinou. Tím podporují jednu z nejdůležitějších částí aktivit programů zacházení, tedy utváření vztahu s vnějším okolím. Mimo věznici fungují neziskové organizace, které se zaměřují hlavně na sociální poradenství rodin odsouzených. Vzhledem k počtu odsouzených není těchto organizací tolik, aby mohly pokrýt potřeby rodin včetně partnerek odsouzených. Pomocnou ruku mohou nabídnout další rodinní příslušníci, kteří mohou pomoci s fungováním domácnosti. Sama se však musí k celé situaci postavit a je pouze na ní, jestli to bude čelem nebo zády.

Společnost volá po udržení tradiční rodiny, po tom, aby dítě mělo ty nejlepší podmínky pro život, a aby se partneři společně podíleli na chodu domácnosti. Toto je moc

hezké tvrzení. Koresponduje však s praxí? Tím, jak stát přistupuje k rodině uvězněných? Uvězněním člověka, trestáme nejen jeho, ale i jeho rodinu. Snížíme tím soběstačnost rodiny na úkor potrestání toho, který se opravdu provinil. Do jaké míry jsou soudní orgány přesvědčeny, že takto jednají správně?

V empirické části budu hledat odpovědi na otázky, které s tímto tématem vyvstávají.

II EMPIRICKÁ ČÁST

7 Metodologie výzkumu

V následující kapitole představím postup, který jsem uplatnila při provádění výzkumu zaměřujícího se na životní situaci a sociální fungování domácností vězňů ve výkonu trestu odnětí svobody. Nejdříve charakterizuji použitou metodu a strategii mého výzkumu, design výzkumu a způsob, jakým jsou sbírána data. Dále je popsán způsob výběru výzkumného vzorku a samotný průběh výzkumu. Samozřejmě v průběhu realizování výzkumu pro mě bylo neopomenout na etické aspekty a zajistit důvěrnost rozhovorů.

7.1 Výzkumný problém

Ve svém výzkumu reaguji na dlouhotrvající situaci, která souvisí s tresty odnětí svobody. Do vězeňských zařízení přicházejí stále noví vězni, někteří přicházejí poprvé, někteří se vrací do známého prostředí. Opouštějí své rodiny, domácnosti, děti a nechávají je napospas všemu, co přichází po jejich uvěznění. Dochází k situaci, kdy se jejich partnerky musí vypořádat s mnoha problémy a dopady uvěznění.

7.2 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je popsat dopady a vliv uvěznění odsouzeného na domácnosti, které opustil.

Dle J. A. Maxwella⁵⁴ stanovuji trojí typ cílů: Cílem intelektuálním je poukázat na významné dopady na partnerky odsouzených a jejich děti, které uvěznění přináší. Trest se netýká pouze samotných odsouzených, má vliv na jeho nejbližší, kteří se s touto situací

---

⁵⁴ Maxwell, americký autor, ve své publikaci *Qualitative research design – An interactive approach* poskytuje pro studenty a výzkumné pracovníky návod na plánování kvalitativního výzkumu. V knize rozlišuje tři cíle – intelektuální, praktický a personální. Cíl intelektuální popisuje, jakým způsobem projekt přispěje k rozšíření odborných poznatků. Cíl praktický uvádí, zda budou výsledky prakticky využity a cíl personální uvádí, jak práce na projektu obohatí samotného výzkumníka. Originál in: MAXWELL, J. A. *Qualitative Research Design. An Interactive Approach*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage, 2005. ISBN 0761926089. (Maxwell cit. dle Šed'ové a Švaříčka, 2007: 63-64)

musejí vypořádat. Z tohoto důvodu chci přinést nové poznatky o sociálním fungování domácností, ve kterých před nástupem do vězení, odsouzený žil. Praktickým cílem je pro mě, získat takové informace, které mohou být využity pro další koncepce a směřování sociálních služeb na tuto cílovou skupinu. Cílem personálním je pro mě samotnou zjistit více o prožívání celé situace uvěznění z pohledu žen, které jejich partner takto opustil. Zároveň je pro mě osobně významné toto téma prozkoumat nejen z pohledu vědeckého, ale také z pohledu ženy, jelikož vnímám citlivost celé situace.

Ve svém výzkumu vycházím z teorií o sociálním fungování H. M. Bartlettové a O. T. Carltona⁵⁵ a s jejich vysvětlením pojmu sociálního fungování se ztotožňuji.

Hlavní výzkumná otázka: Jak odchod odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody ovlivní sociální fungování jeho partnerky?

Specifická otázka č. 1: Jaké dopady má uvěznění na partnerky a děti odsouzeného?

Specifická otázka č. 2: Jaký je vztah mezi partnery po uvěznění?

Specifická otázka č. 3: Co partnerkám odsouzených pomáhá zvládat tuto životní situaci?

7.3 Výzkumná metoda a strategie

Ve své diplomové práci hledám odpověď na otázku: Jak odchod odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody ovlivní sociální fungování jeho partnerky? Abych co nejlépe získala odpověď na mou otázku, využiji jako výzkumnou metodu kvalitativní výzkum. Díky této metodě mohu proniknout do hloubky tématu a přinést o něm maximální množství informací. Zároveň mohu získat podrobný popis této náročné životní situace a porozumět tomu, co je podstatou jevů, které s danou situací souvisí. Výstupem je pro mě formulování nové teorie, kterou chci navrhnout.

---

⁵⁵ Vysvětlení pojmu sociální fungování se nachází na straně 22, v kapitole Dopady na sociální fungování v domácnostech odsouzených.

Disman popisuje kvalitativní výzkum jako nenumerné šetření a interpretaci sociální reality. Cílem je vytvářet nové hypotézy, nové porozumění a nové teorie (Disman, 2002, 285-286).

Významný americký metodolog Creswell⁵⁶ definuje kvalitativní výzkum takto: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell cit. dle Hendla, 2012: 48)

7.4 Počátky výzkumu

Výzkum začal již při zpracování a studování teoretické části této práce. Získané poznatky mi pomohly více pochopit daný problém a v této oblasti získat dostatečný přehled. Výzkum byl realizován v období od srpna do listopadu 2014. Podařilo se mi získat tři rozhovory s partnerkami a tři rozhovory s odborníky na problematiku penitenciární a pospenitenciární péče.

Kontakty na respondenty jsem získala na internetových stránkách, kde si radí ženy, jejichž partner je ve vězení. Tyto ženy, jsem kontaktovala a vysvětlila oblast mého zájmu pro výzkum. Tímto způsobem jsem oslovila 10 potenciálních respondentek. Některé z těchto žen o komunikaci se mnou zájem neprojevovaly, mnohé z nich projevovaly zájem o spolupráci, ale postupně kontakt z jejich strany vymizel. Podařilo se mi domluvit schůzku s jednou z nich.

O pomoc při zprostředkování kontaktu s partnerkami odsouzených jsem požádala také sdružení Za branou, které se zabývá pomocí rodinám odsouzených a sdružení Romodrom, o kterém jsem věděla, že se touto problematikou také zabývá. Vedoucí pracovníci, jež jsem oslovila, se mnou jednali velmi vstřícně a ochotně navázali spolupráci. Poskytli mi kontakty na ženy, které by dle jejich názoru mohly mít zájem se mnou rozhovor provést. Z doporučených kontaktů se mi podařilo navázat komunikaci pouze s jednou z nich. Tato žena mi po rozhovoru poskytla kontakt na další ženu.

---

⁵⁶ Originál in: CRESWELL, J. W. Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998.

Během mého oslovování žen, jsem získávala zkušenosti a informace o této oblasti od mnoha zajímavých lidí, odborníků, kteří se této problematice věnují nebo se s ní setkali osobně. Jelikož jsem zjistila, že jejich názor a zkušenosti jsou velmi bohaté, rozhodla jsem se je také zařadit do svého výzkumu. Původní představa bylo získat šest rozhovorů s partnerkami odsouzených, kteří jsou nebo byli ve výkonu trestu odnětí svobody. Kromě rozhovorů s partnerkami jsem získala rozhovory se sociální pracovnící, sociálním pracovníkem pomáhajících organizací, zaměřujících se na pomoc osobám postiženým uvězněním a psycholožkou, která působila ve věznici a s touto problematikou má zkušenosti. Dva potenciální respondenty-odborníky jsem si vytipovala dle jejich zaměření na mou problematiku a oslovila za pomoci emailové komunikace. Třetího z odborníků jsem oslovila na základě konceptu sněhové koule, kdy mi dotyčná osoba byla doporučena někým jiným. Všichni s poskytnutím rozhovoru souhlasili.

7.5 Charakteristika výzkumného vzorku

Do svého výzkumu jsem zahrнула ženy, které mají přímou zkušenost s odnětím svobody svého partnera. Nebylo pro mě určující, zda ve vztahu setrvali, nebo se rozešli. Můj cíl výzkumu změna vztahu neovlivnila. Zároveň pro mě nebylo určující se zaměřit na konkrétní kraj či region. Mou respondentkou se mohla stát žena jakéhokoliv kraje. Rozhovorů se zúčastnily tři ženy, které přinášejí tři různé pohledy, tři příběhy. Všechny však splnily základní pravidla, která jsem si stanovila:

- Partnerka žila s odsouzeným k výkonu trestu minimálně rok ve společné domácnosti.
- Partnerka udržovala kontakt s uvězněným minimálně půl roku.

Oslovení odborníci se věnují problematice vězeňství a mají zkušenosti s pomocí rodinám odsouzených.

Charakteristika partnerek:

Partnerka č. 1: 26 let, s partnerem je zasnoubená, bez dětí, žili spolu necelé 3 roky, partner je odsouzen na 8 měsíců za maření úředního rozhodnutí

Partnerka č. 2: 31 let, vdaná, syn (5let), před nástupem do VTOS byli manželé čtyři roky, manžel byl odsouzen na 52 měsíců odnětí svobody za neplacení alimentů, manžel je již z výkonu trestu na svobodě a žijí ve společné domácnosti

Partnerka č. 3: 26 let, rozvedená, společně vychovávali dvě děti – dcera je z předešlého vztahu partnerky (6 let) a syn (2 roky), k rozvodu došlo až po nástupu do výkonu trestu po společné dohodě, bývalý manžel je odsouzen na 30 let za dvojnásobnou vraždu, byli manželé tři roky

Charakteristika odborníků:

Odborník č. 1 : sociální pracovník, pracuje s osobami ve VTOS, propuštěnými vězni a s jejich blízkými osobami

Odborník č. 2: vysokoškolská pedagožka, dříve pracovala ve věznici jako psycholožka

Odborník č. 3: sociální pracovnice, poskytuje sociální a právní poradenství osobám ve TOS, propuštěným osobám a jejich blízkým

7.6 Design výzkumu

Pro uspořádání mého výzkumu jsme si zvolila design zakotvené teorie. Po stanovení výzkumného problému a výzkumných cílů, jsem začala plánovat, jak toho docílím. Jelikož se domnívám, že společnost a především odborníci nevěnují nejbližším osobám odsouzených dostatečnou pozornost, tedy důvěryhodnou teorii o této problematice nemáme, pomocí zakotvené teorie chci generovat novou teorii. Proces zakotvené teorie popisuje K. Šed'ová (2007:87) v několika etapách: nejdříve dochází ke sběru dat směřující k teoretické nasycenosti kódů, poté ke kódování materiálu, který směřuje k vytvoření základních kategorií, jež se stanou proměnnými budoucí teorii a následně ke konstruování teorie jako sady tvrzení ve vztazích mezi kategoriemi – proměnnými.

Zakotvená teorie je podle J. Hendla: „ návrhem hledání specifické substantivní teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace, prostředí nebo doby. (Hendl, 2012: 243)

7.7 Metoda sběru dat

Jako nejvhodnější metodu sběru dat pro svůj výzkum jsem zvolila rozhovor podle návodu. Jelikož se jedná o velmi citlivé téma a není dostatečně probádané, bylo složité odhadnout, jakým směrem se rozhovory budou ubírat a jaké informace budou dotazované ženy chtít zodpovědět. Abych poskytla, co nejvíce prostoru a volnosti v odpovídání zvolila jsem tuto metodu.

Návod, který si předem připravíme, představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné během interview probrat. Návod má zajistit, že se dostane na všechna témata. Jakým způsobem a v jaké pořadí tyto informace tazatel získá, je pouze na něm samotném. Návod na rozhovor pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti. Zároveň je možné provést rozhovory pomocí návodu strukturovaněji a návod nám ulehčí jejich srovnání (Hendl, 2012: 174).

Připravila jsem si návod pro rozhovor s partnerkami a návod pro rozhovor s odborníky. Část kategorií mají tyto dvě skupiny respondentů shodné, některé otázky pro odborníky, byly pro doplnění tématu.

7.8 Etické otázky výzkumu

Vnímám etické aspekty v pedagogických výzkumech jako nezbytnou součást. Již v průběhu komunikování s potenciálními respondenty, jsem neopomenula na dodržování etických zásad výzkumu. Soustředila jsem se hlavně na zajištění důvěrnosti, tedy že nebudou zveřejněna žádná data, která by umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu.

Před každým rozhovorem jsem vysvětlila základní aspekty výzkumu a vysvětlila, jak se získanými informacemi budu nakládat. Získala jsem také souhlas rozhovor nahrávat na diktafon a vysvětlila důvody, proč jej použiju. Poté jsem zahájila nahrávání a dotazovala se, zda respondent souhlasí s výzkumem. Po získání poučeného souhlasu ze strany respondenta jsem zahájila rozhovor.

Respondenty jsem informovala, že jim diplomovou práci poskytnu, pokud budou mít zájem. Všechny ženy a odborníci, kteří se mého výzkumu účastnili, vyjádřili zájem o výsledky výzkumu.

7.9 Průběh výzkumu

Rozhovory s partnerkami

Rozhovor jsem se snažila vést přátelskou formou a co nejvíce docílit toho, aby se ženy cítily dobře a přirozeně. Ženy si samy mohli rozhodnout, kde bude rozhovor probíhat. Rozhovory s partnerkou A a B probíhaly v restauraci. V případě partnerky C byl využit videohovor přes skype.

Rozhovory probíhaly dle předem připraveného postupu. V úvodu rozhovoru jsem představila sebe a svou práci. Dále jsem ujistila o dodržení etických zásad výzkumu a získala základní informace o daném respondentovi. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepsány do písemné podoby. Rozhovory trvaly mezi 40 – 50 minutami. Mým cílem bylo získat odpovědi na témata, jež jsem si stanovila v návodu (Tabulka č. 1).

Byl zachován způsob slovního vyjadřování. Během přepisu jsem použila redukci prvního řádu pro eliminaci informací, které se netýkaly daného tématu. V návodu pro rozhovor jsem si stanovila 6 hlavních kategorií, které jsem dále rozdělila do podkategorií tak, abych získala informace, které mi pomohou rozpovědět na výzkumné otázky a zároveň takové, které mi pomohou dokreslit životní situaci těchto žen.

Tabulka 1: *Návod pro rozhovor s partnerkami*

Kategorie	Prohlubující otázky
Sociální fungování domácnosti před uvězněním	Povaha vztahu Spokojenost/ nespokojenost Vztah s okolím- rodina, přátelé Finanční fungování domácnosti Praktické fungování domácnosti
Nástup do vězení	První chvíle po odchodu Co bylo nejhorší Reakce rodiny, přátel, okolí Rozchod/ vytrvat

Dopady uvěznění	Negativní dopady Pozitivní dopady
Vztah s partnerem	Posílení/ zeslabení vztahu Povaha kontaktu během uvěznění Zlost, vztek
Opora, pomoc	Kdo pomohl/nepomohl Pomoc ze strany státu/neziskových org.
Budoucnost	Budoucnost vztahu Smysl trestu – splnil účel? Jiné varianty trestu

Rozhovory s odborníky

Rozhovory s odborníky proběhly v klidném prostředí jejich pracovního zázemí. V úvodu jsem představila sebe a svůj výzkum. Rozhovory probíhaly v rozmezí 40 – 60 minut. Cílem bylo získat odpovědi na mé otázky, které jsem si předběžně stanovila v návodu. (Tabulka č. 2).

Při přepisu byl zachován způsob slovního vyjadřování a byla využita redukce prvního řádu. Eliminována jsem informace, které se problematiky netýkaly. V návodu jsem stanovila 4 kategorie, které byly dále rozděleny do podkategorií.

Tabulka 2: *Návod pro rozhovor s odborníky*

Dopady uvěznění	Negativní dopady Pozitivní dopady
Vztah s partnerem	Posílení/ zeslabení vztahu Povaha kontaktu během uvěznění

<p style="text-align: center;">Opora, pomoc</p>	<p style="text-align: center;">Kdo je oporou Co ženy potřebují Pomoc ze strany státu/neziskových org.</p>
<p style="text-align: center;">Budoucnost</p>	<p style="text-align: center;">Smysl trestu Jiné varianty trestu Je prostor pro změnu?</p>

7.10 Způsob analýzy dat

. Pro analýzu všech rozhovorů jsem použila techniku otevřeného kódování. Po vytvoření seznamu kódů, jsem přešla k systematické kategorizaci, kdy jsem seskupila kódy do kategorií dle podobnosti či jiné vnitřní souvislosti.

„ Otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata. Tato témata jsou nejdříve na nízké úrovni abstrakce. Mají vztah k položeným výzkumným otázkám, k přečtené literatuře, k pojmům používaným účastníky nebo jde o nové myšlenky vznikající, jak výzkumník proniká k textu.“ (Hendl, 2012: 247)

Po dosazení kódů do všech rozhovorů a vytvoření kategorií jsem zvolila techniku „vyložení karet“. R. Švaříček a K. Šedřová (2007:226) popisují tuto techniku jako nejjednodušší nadstavbu nad otevřené kódování, kdy výzkumník na základě otevřeného kódování sestaví text tak, že je převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií.

Vzniklo 6 hlavních kategorií. Kategorie Sociální fungování domácnosti před uvězněním a Nástup do vězení se vztahují k hlavní výzkumné otázce. Kategorie Dopady uvěznění se vztahuje ke specifické otázce č. 1.⁵⁷ Kategorie Vztah s partnerem během výkonu trestu se vztahuje ke specifické otázce č. 2.⁵⁸ Kategorie Opora a pomoc se vztahují ke specifické č. 3.⁵⁹ Kategorie budoucnost dokresluje životní situaci partnerek.

⁵⁷ Specifická otázka č. 1: Jaké dopady má uvěznění na partnerky a děti odsouzeného?

⁵⁸ Specifická otázka č. 2: Jaký je vztah mezi partnery po uvěznění?

⁵⁹ Specifická otázka č. 3: Co partnerkám odsouzených pomáhá zvládat tuto životní situaci?

8 Výsledky výzkumného šetření

K tomu, abych mohla mé výsledky výzkumného šetření interpretovat, jsem se dostala pomocí rozhovorů s partnerkami a odborníky, jak jsem již výše popisovala. Rozhovor jsem analyzovala pomocí kategorií, které vznikaly v souladu s výzkumnými otázkami. Vybrala jsem části rozhovorů, které považuji jako nejdůležitější. Propojila jsem tak sdělení partnerek odsouzených s názory a zkušenostmi odborníků na tuto problematiku. Po vyhodnocení jednotlivých kategorií, jsem provedla vyhodnocení hlavních otázek.

8.1 Sociální fungování domácnosti před uvězněním

Mojí první otázkou, která se týkala situace před uvězněním, se vztahovala k povaze vztahu, který s partnerem měli na svobodě. Jejich odpovědi se stali začátkem jejich příběhu s touto životní zkušeností. Ženy žili s partnery, které považovali za osoby, se kterými budou mít děti, vychovávat je a odchod partnera do vězení, by se jich dotýkal maximálně ve snu.

Partnerka A – *Hned jak vyleze, tak se budeme brát. Teď jsme jako druh a družka. Jsme zasnoubení.*

Partnerka B – *Náš vztah byl vždycky pěkný. Byli jsme nejdřív hodně dlouho kamarádi, než jsme spolu začali chodit. Takže jsme se znali deset let předtím. Brali jsme se po sedmi měsících, no a byli jsme spolu, když nastupoval do vězení dohromady 5 let.*

Partnerka C – *Tak my jsme byli manželé vlastně až donedávna. Rozvedli jsme se asi před měsícem. Kdyby nešel sedět a nestalo se všechno tohle, tak bych ho asi nikdy neopustila.*

Partnerky popisovaly vztah jako téměř bezproblémový. Popisují spíše problémy, které se týkaly okolností souvisejících s výkonem trestu.

Partnerka A – *Fakt byl problém jen to, že měl nastoupit. I rodina o tom celá věděla. Já se o to nějak nezajímala. Byli jsme prakticky jen my dva. Snažili jsme se o dítě, já brala hormony, ale pořád jsme to brali v klidu. Těm práškům jsme věřili. Jenže se stalo to, že ho chytli v době, kdy se to mělo povést.*

Partnerka B – *Tak s ním byly problémy vždycky s financemi, protože byl hazardní hráč, a takže tam byl problém. Ale jinak ne, já jsem splachovací na nějaký věci. Takže jo, byla jsem spokojená.*

Partnerka C – *Na jednu stranu jsem spokojená byla, ale když se na to dneska podívám střízlivýma očima, tak byly věci, který mně vadily. Byl docela majetnickej. Na druhou stranu to byl člověk, který ženu a rodinu opečovával. Staral se o nás, měli jsme první poslední, jak po citový i po finanční stránce. Takže to byl chlap s velkým ch.*

Všechny partnerky se shodují v tom, že jejich vztah s rodinou a přáteli byl dobrý. Ve vztahu k nim nevedly žádné problémy.

Partnerka A – *V mé rodině ho měli rádi. Každý jeho rozhodnutí respektoval. Byla to jeho volba.*

Partnerka B – *My jsme fungovaly dobře jako rodina. Vlastně, když jsme tam jeli, tak nás vezl taťka, takže my jsme podporu měli velikou.*

Partnerka C – *My jsme měli vztahy v pořádku. Navíc on byl ke všem strašně vstřícněj. Pomáhal rodičům, prarodičům i sousedům. Kkdyž potřebovali něco těžkýho přemístit, tak se hned nabídl, že pomůže.*

Ženy uvádějí, že finančně se snažili zajišťovat domácnost oba dva partneři. Na finanční obtíže, se kterými se museli partneři potýkat, upozorňuje jedna z dotazovaných partnerek.

Partnerka A - *Podíleli jsme se na tom oba dva. Všechno šlo napůl na společnou domácnost. Dávali jsme peníze dohromady na nájem a vše, co by potřeba.*

Partnerka B – *Já jsem to táhla. Já jsem chtěla, aby, co vydělá, aby to dal dětem, kterým to měl dávat. Říkala jsem, že to prostě zvládnou. Nepotřebuju k životu nějaký nadstandarty. Takže se to dalo zvládnout.*

Partnerka C – *Tak já jsem měla jenom mateřskou a výživné, když se narodil syn. Předtím jsem chodila do zaměstnání. Já jsem zaplatila nájem, to se strhlo a pak jsem řekla jemu, že potřebuju peníze na tohle a to a on tu výplatu vyndal do společného hrnečku. Měli jsme společný peníze na všechno.*

V odpovědích, jak se partneři podíleli na praktickém chodu domácnosti, odpovídají dvě partnerky, že se podíleli společně v péči o domácnost. Třetí partnerka zmiňuje, že se o vše starala sama.

Partnerka A – *Všechno jsem dělala já. On je typickej chlap. Všechno jsem dělala já. Neumyl nádobí, nevysypal skoro ani popelník.*

Partnerka B – *Podíleli jsme se tak nějak společně na tom chodu domácnosti.*

Partnerka C – *Se vším mi pomáhal. Co bylo potřeba, udělal. Manžel se staral hlavně o děti, k malému synovi stával i v noci. Dcera mu začala říkat sama od sebe tati, on se o ni staral, jako kdyby byla jeho. Manžel byl pro ni vzorem, hrál si s ní, věnoval se jí. Bral jí na výlety a byl takovej, že dával lásku najevo i dárky.*

8.2 Nástup do vězení

Celá situace, kterou ženy zažívají, když se dovědí, že má jejich partner nastoupit do výkonu trestu, je nesmírně náročná a bývá pro tyto ženy obrovským šokem. Někdy musí společně s partnerem na nástup do vězení čekat velmi dlouho a snaží se na to připravit. Najednou ale partner odejde. Nastává mnoho otázek. Proč to udělal? Co teď s náma bude? Jak to všechno zvládnou? Velmi náročnou a stresující je také pro ženu situace, kdy se musí s partnerem skrývat, kvůli jeho trestným činům.

Dvě z partnerek čekali na odchod jejich partnera do vězení. Partnerka A čekala 8 měsíců, kdy se svým přítelem skrývali. Partner nenastoupil do výkonu trestu, tak jak soud určil. Partnerka B čekala rok, než partner nastoupí do vězení. U partnerky C došlo k překotnému odchodu manžela.

Partnerka A - *Já jsem se prakticky furt bála, odešel nakoupit a já se pořád bála. Asi osm měsíců jsem byla jak na trní. Jednou by se to stejně stalo.*

Partnerka B – *On ode mě odešel, když se narodil náš syn, protože věděl, že půjde do vězení. On ale prostě chtěl, abych od něj odešla. Já to ale měla obráceně, takže jsem se neustále snažila směřovat náš vztah někam.*

Partnerky popisují situaci, kdy partnera odvedli do vězení, různě. Museli začít řešit nastávající problémy a situaci, na kterou se nelze připravit. Je nová a do jisté míry nepředvídatelná.

Partnerka A – *My jsme, když ho zatýkali, byli spolu...takže jsem strávila noc na Pankráci. Odvezli nás najednou. Mě prakticky druhý den pustili, jeho ne.*

Partnerka B – *První reakce byla to, že jsme se snažila, aby se odvolal. Snažili jsme se, aby mu to co nejvíce snížili. Když pak přišel rozsudek, tak jsem musela jít do nemocnice, tak jsme se snažili nástup oddálit, aby se manžel postaral o malého. Soudkyně nám tehdy řekla, že tohle není problém, že ho máme dát do děčáku.*

Partnerka C – *Nejdřív jsem si myslela, že je to špatnej vtíp. Mluvila jsem s ním pět minut předtím, než ho policie zatkla u nás na zahradě.*

Co však mají v této situaci společné, jsou pocity nejistoty, smutku a bolesti.

Partnerka A - *...měli jsme vidinu několika let, tak to bylo nejhorší. Oba jsme brečeli, objali se, to bylo strašný. Řekli jsme si, že na sebe počkáme. Tam byly ty emoce, nával, všechno se střídalo dohromady.*

Partnerka B – *Když jsme se vrátili z věznice, tak jsme přišla do prázdného bytu...tak to bylo takový ošklivý. Jsem seděla v tom bytě sama, musela jsem dát to prádlo do pračky a ještě tam byly jeho věci. Nejhorší bylo jít spát.*

Partnerka C – *Byla jsem vyčerpaná, nejedla jsem, jediný co bylo, že jsem kouřila. Říkala jsem si, kolik dostane let, jestli s náma vůbec někdy bude, jestli vůbec někdy vyleze z toho vězení. Pak nevíte, jestli si tam hodí provaz nebo nehodí a jak budete fungovat. Jaký vliv to bude mít na syna, když dostane těch třicet let a ten štempl dvojnásobnej vrah. Co ty děti ve škole, ve školce. Co na to zaměstnavatel.*

Další velmi nepříjemnou záležitostí byla domovní prohlídka, kdy se partnerka bála, jak celá situace bude probíhat a jaký vliv to bude mít na děti.

Partnerka C – *Ta domovní prohlídka trvala od deseti hodin od večera do tří do rána. Já jsem se toho strašně bála, protože jsem si představovala, jak převrátí celej dům vzhůru nohama. Teď vám ty děti vzbudí, všude budou běhat ti policajti v kanadách. Oni byli skvělí v tom, že ty děti nevzbudili, ani jedno z dětí. Já jsem je požádala, ať je nevzbudí, že ty děti*

z toho budou mít trauma, protože to nechápou. Ze dne na den se vám ten skvělejší manželský život, ten úplně bezvadný život sesype jak domeček z karet. A teď nevíte, jestli to zvládnete s těma dětma, na mateřský a s dluhama a teď nevíte, co bude. Takže se to střídalo, takový, že jsem se chvíli smála, dělala si z těch policajtů srandu, pak jsem na ně zase křičela, křičela jsem i na něj.

Dále mě zajímala reakce okolí, když se dozvěděli o nástupu do výkonu trestu jejich partnerů. Ženy popisují spíše podporující ohlasy z okolí. Pro partnerku B nebyly reakce okolí důležité.

Partnerka A – *V okolí to věděli všichni. Věděli, že nastoupí a že to jednou přijde.*

Partnerka B – *Cizí lidi mě nezajímají. A jestli si něco o mě myslí, tak to je jejich problém. Jako asi měli něco, ale je to jejich problém, oni se s tím zbytečně zaobírali.*

Partnerka C – *Když jsem se bavila s lidma ve vesnici, kde jsme bydleli, tak říkali, že věřili tomu, že ten chlap už nebude páchat žádnou trestnou činnost. Bude se starat o tu rodinu, bude pracovat a že se napravil. Lidi prostě nevěřili tomu, co spáchal.*

Partnerka B popisuje situaci, kdy se potýkala s reakcí svého syna, kterému bylo, když jeho táta nastoupil do vězení, rok a půl.

Partnerka B – *On když se začal ptát, tak jsem mu řekla, že tatínek nedával peníze dětem, takže když jsme tam jezdili, tak to věděl. Nejsem zastávce toho, že se dětem říká, že je tatínek v nemocnici a podobně. Nakonec si vymyslel, že je tatínek ve škole. Tatínek je ve škole a pak, když už mluvil dobře, tak říkal, že tatínek je ve škole, učí se tam na malíře a hlídá ho tam bachaři.*

8.3 Dopady uvěznění

Odchod partnera do vězení představuje velký zásah do života jeho partnerky, případně dětí, se kterými sdílel domácnost. Představuje koloběh různých událostí, které se na partnerku nenávratně řítí a ona se s nimi musí vypořádat. Je vystavena tlaku z okolí, mnohdy i ze strany rodiny. Musí se vypořádat s financemi a často se potýká s problémy různých dluhů, které vznikly během života s partnerem, nebo po jeho odchodu. Ženy, které se nikdy předtím s vězeňským systémem nesetkaly, najednou nevědí, kde získat informace, jak mají

postupovat, nebo třeba jen kdy a jak posílat balík. Nehledě na vše, že jejich vztah s partnerem je ohrožen.⁶⁰ Zároveň se potýkají s psychickými problémy, které uvěznění jejich muže přineslo.

Finanční problémy

Partnerky shodně uvádějí, že největší starosti jim při odchodu partnera přinesly praktické problémy, hlavně finanční. Partnerka A musela opustit byt a díky pomoci rodiny začala žít v jiném městě. Je finančně závislá na rodině, jelikož ze zdravotních důvodů nemůže jít do zaměstnání.

Partnerka A – *Prakticky jsem byla bez peněz, takže jsem pustila byt, sice to bylo za pakatel, ale nemohla jsem tam být. Přišla jsem tedy o byt. Dala jsem telefon do zastavárny. Já měla menší příjem než on, on to tedy více táhnul než já. Máme zvířata, to spoustu peněz stojí. Prakticky nemám vůbec nic.*

Partnerka B vychovávala s manželem syna, než odešel do vězení. Z důvodu nedostatku financí musela jít pracovat, přestože jejímu synovi byl pouhý rok a půl a nemohla se mu věnovat, tak jak by chtěla.

Partnerka B – *Začaly chodit upomínky na splátky. Ani jsem netušila, že to není zaplacený. Měla jsem co dělat, abych je lifrovala ze dveří tyhle ty lidi, ale ustála jsem to. Když nastoupil, tak jsem začala chodit na brigádu. Chodila jsem mýt nádobí do hospody. A pak jsem začala chodit do práce, takže jsem začala dělat osobní asistentku pro zdravotně postižené.*

Partnerka B – *Když jsem začala chodit do práce a malej ještě neměl školku, tak byl jeden týden u manželovy maminky a tejdén u mojí maminky. Já jsem ho viděla vždycky jenom v sobotu.*

V podobné situaci se nacházela Partnerka C, která si musela kvůli nedostatku financí najít zaměstnání a zařídit si hlídání pro dvě děti. I ona přiznává, že to všechno bylo za cenu, že musela děti rozdělit a vídat je mnohem méně.

---

⁶⁰ Na změny v partnerském vztahu jsem se soustředila důkladně v kategorii Vztah s partnerem během výkonu trestu.

Partnerka C – *Jenom koukáte, co musíte poplatit. Jdete do školy, tam řeknou, sem potřebujeme zaplatit tři stovky, tam zase sedm set. Furt jenom chodíte a dáváte. Nikoho nezajímá, že na to nemáte.*

Partnerka C – *Synovi byl rok a měsíc a já musela řešit to, že půjdu do práce, přestože mi rodiče nabídli, že mě budou živit. Ale já se nenechám živit, když můžu jít do práce a ty ruce mám. Takže jsem tchýni řekla, že budu ráda, když mi pohlídají děti a sháněla jsem práci. Nic jiného než pohostinství neumím, tak jsem musela zpátky tam, které to moc dvakrát pro ženskou s dětma není, co si budeme povídat. To je práce od rána do večera. Takže jsem začala chodit do práce. Předtím než jsem nastoupila, jsem dělala patnáct dní v měsíci a patnáct dní jsem ty děti neviděla.*

O finančním strádání partnerek a případně dětí hovoří také odborníci. Odchod partnera pro ně představuje obrovský šok v tom, aby dokázaly uživit sebe i děti. Odborník č. 2 také upozorňuje, že samozřejmě velmi záleží na tom, z jakého prostředí ta žena je, podle toho ji daná situace ovlivní po finanční stránce.

Odborník č. 1 – *Ztráta financí je pro tu ženu velký šok. Musí se nějak postarat, aby to všechno utáhla.*

Odborník č. 2 – *Tam jde o to, z jakého prostředí ty ženský jsou. Ta zkušenost je jiná například u vysokoškolačky, která má přítele ve vězení. Pokud má ta žena základní vzdělání a byla po pastákách, tak je to jiný než u té vysokoškolačky.*

Odborník č. 3 – *Základní rovinou je rovina hmotná, najednou není živitel rodiny. Když je živitelem dobrým, je jedno, jestli jsou zdroje legální nebo nelegální, ale byla na něm závislá a najednou není. Musí řešit situaci, jak si zajistit pravidelnou obživu, jestli přes sociální dávky, nebo jestli vypomůže rodina.*

Dalším problémem, který může snížit finanční schopnost partnerky, jsou dluhy. O tomto problému hovoří odborník č. 2.

Odborník č. 2 – *Co tam vidím, tak je často zadluženost. To je silný element, který ovlivňuje. Hrajou tam roli dluhy po partnerovi. Často na ni spadnou dluhy po něm.*

Změna rolí

Dotazované partnerky B a C, které vychovávají děti, popisují, že na děti a jejich výchovu byly najednou samy. Musely se přizpůsobit jejich potřebám a dle toho začít také fungovat. Zároveň se musely samy postarat o domácnost, o kterou se předtím starali s partnerem společně.

Partnerka B – *Musela jsem být přísnější na toho malého. Musela jsem být takovej mámotáta. Nemohla jsem bejt jenom hodná hladivá maminka, ale musela jsem i zařvat.*

Partnerka C – *Přijdu ve tři hodiny ráno z druhý noční, pak vyzvednete děti, musíte uvařit, vyzvednout druhý dítě, tak jste ráda, že natáhnete nohy. A chcete si s nima aspoň popovídat, když už nezvládnete si s nima třeba hrát, zvednout se z toho gauče. Vidíte tu hromadu prádla na žehlení a víte, že už zase zítra jdete do práce. Neděle, pondělí, dlouhej tejden.*

Psychické problémy

V souvislosti s řešením náročné životní situace a s potýkáním se s nejrůznějšími problémy, jsou partnerky vězňů vystaveny velkému tlaku z okolí. Musí obstát jako živitelky, matky, jako opora pro svého partnera. Všechno, co musejí zvládnout, je může vnitřně sužovat a negativně ovlivňovat na psychice. Mají stavy plné stresu a deprese.

Partnerka A – *Věděla jsem, co mě čeká, ale i když to člověk ví, tak se na to nejde připravit. My jsme věděli, že půjde, ale ani jeden jsme nebyli připraveni. Bylo to jak rána z čistého nebe. Ráno vstanu, dojdu se psem, v noci bulim, přes den na něj myslím, pak o něm každému mluvím.*

Partnerka B – *Po celou dobu jsem byla jakože v pohodě, ale když se měl vrátit, měly se povolit ty hráze. Bylo to takový jako... Byly bolavý ty začátky.*

Partnerka C popisuje změnu svého psychického stavu po tom, co jejího partnera zatkli a odvedli do vězení.

Partnerka C – *Měla jsem z toho takovej šok, že než jsem se odstěhovala, tak jsem nemohla spát, zhubla jsem deset, třináct kilo. Takže trochu anorexie. Ted' vždycky naberu dvě, tři kila a pak to zase shodím.*

Po domovní prohlídce a po tom, a poté nahlédla do celého případu, se začala bát a byla v neustálém stresu.

Partnerka C - *Když jsem šla spát, tak jsem měla zamčené dole patro, schodiště k nám nahoru, zamčenéj obývací a ještě strčenou postýlku za dveřma u ložnice pod klikou, abych vůbec mohla usnout. Budila jsem se s nočníma běsama, že na mě někdo šahá.*

Také přiznává, že nastala chvíle, kdy pomyslela na to nejhorší. Že svou situaci nezvládne.

Partnerka C – *Jakmile vyšly ty fotky na internetu, to bylo pár dní potom, co ho sebrali, tak jsem jela k mámě a vyhlížela jsem si strom, do kterýho to vezmu. Protože jsem si říkala, to v životě nedám. To nemůžu zvládnout. Sama s dvouma dětma, zasraná dluhama. To prostě nedám. Ještě s nálepkou nějakou na malým městě. To si ani práci nenajdu a viděla jsem všechno hrozně černě. Myslela jsem si, že to opravdu nezvládnou. Máma otevřela dveře a já jsem se jí sesunula za těma dveřma a brečela a brečela. Byla jsem ze všeho vystrašená. Děti jsem si nevšímala, to jsem měla období, kdy jsem se ani o ty děti starat nechtěla. Ležela jsem v posteli a nechtěla jsem vůbec nic.*

O vlivu na psychiku partnerky se zmínil odborník č. 1, kdy pro ženy může být stresující, že nevědí, v jakém prostředí jejich partner vůbec žije.

Odborník č. 1 – *Ty lidi venku do určité míry děsí, že si neumějí představit, do čeho ten jejich blízký jde, jak to tam vypadá. Hodně to znají z amerických filmů, to vězení, takže možná je ta jejich představa někdy dramatičtější, divočejší než je to ve skutečnosti. Takže v podstatě ta nejistota je deptá.*

Odborník č. 2 hovoří o situaci, kdy žena ztratí k partnerovi důvěru a je to pro ni velké zklamání. Může ji to velmi poznamenat.

Odborník č. 2 – *Je to velké zklamání, žila vedle někoho, kdo třeba delší dobu páchal trestnou činností. Jestli mu dál věřit a jak to mohl udělat, že ji o ničem neřekl. Že ona na nic nepřišla.*

Dopady na vztahy s nejbližším okolím

Partnerky ztrácejí odchodem svého partnera příjmy, přicházejí o člověka, kterého milují a kterému věřili. Pokud mají děti, stávají se jediným rodičem a v případě, že chtějí jít pracovat, aby zabezpečili své příjmy, narážejí na problém se zaměstnáním. V této situaci, ve které se nacházejí, jim může pomoci rodina a přátelé. Stává se však, že se od nich rodina odvrátí. Toto není případ žen, kterých jsem se dotazovala. Partnerky dopady a vliv na vztah s rodinou nespátřují. Setkávají se však s negativní reakcí lidí, které považovali za přátele.

Partnerka A – *Jsou spíš známí než kamarádi. Všichni to vědí a nevidí v tom problém.*

Partnerka B – *Někteří kamarádi odpadli, někteří zůstali. Ti, co odpadli, nebyli kamarádi, takže to pomohlo k té selekci lidí kolem mě.*

Partnerka C – *Měla jsem obrovské okruh lidí kolem sebe, o kterých jsem si myslela, že jsou přátelé. Jedněma fotkami, co vyšly na internetu, co vyšly dva dny potom, co ho sebrali, tak jsem zjistila, že mám svoji nejlepší kamarádku, se kterou jsem se seznámila před osmi rokama a ještě jednu kamarádku.*

Odborníci se shodují, že záleží na tom, jak se ke všemu postaví rodina a to i přesto, co dotyčný udělal. Odborník č. 2 vysvětluje, že v romských rodinách je větší míra tolerance, pokud někdo z rodiny jde do vězení.

Odborník č. 1 – *Záleží na tom, jak se k té situaci postaví rodina. Zda pomůže, nebo se k té ženě obrátí zády. Vliv na ten vztah mezi nimi to ale určitě mít může.*

Odborník č. 2 – *Mezi Romy v sociálně vyloučené lokalitě, kdo šel sedět, tak je muž cti. Pokud ten zločin není nějaký strašný a patří k normálním věcem u nich. Například pokud se jedná o elpaso,⁶¹ nebo něco vykradli.*

Odborník č. 3 – *Může to mít vliv na vztah s rodinou. Tam záleží pak, jak to ta rodina bere, jak to berou sourozenci. Záleží na tom, jaká je to rodina, zda ji podpoří, jestli ho měli rádi, nebo ne.*

---

⁶¹ Elpaso je slangový výraz, který se používá ve vězeňském prostředí a představuje trestný čin loupežného přepadení. S tímto výrazem jsem se setkávala běžně při mém působení na praxi ve věznicích.

Sociální izolace a stigmatizace

Trest odnětí svobody představuje stále trest nejhorší, který je ukládán jako poslední možná volba. Společnost si je tohoto vědoma a tudíž má také k trestancům a jejich blízkým stále rozpolcené postoje. Partnerka A se setkává s vyloučením ze strany společnosti kvůli nedostupnosti informací. Partnerky B a C popisují konkrétní případy, kdy se k nim společnost zachovala vyčítavě a dala jim nálepku „partnerka toho, co je ve vězení“.

Partnerka A – *Nemůžu najít informace. Tím, že si všechno musím zjistit, projíždím pořád internet. Ale jinak tam negativní reakci ze společnosti nevnímám. Teď jsem byla měsíc v práci a tam teda byla majitelka, která měla bráchu ve vězení, takže jsme si prostě rozuměli. A i co tam přijížděli obchodáci, tak to všichni věděli a neměli s tím problém.*

Partnerka B – *Paní na dávkách, když jsem šla žádat o přídavek na dítě. Prý at' se rozvedu, že to bude jednodušší toho docílit. A já říkám, že nechci. Najděte nějaký řešení, abych se nemusela rozvádět. Tak jo, vyplňte tenhle papír a tenhle. A potřebujeme vyjádření věznice a teď ho chtěli na třech místech a každý ho chtěl datovaný, že je to přímo pro ně. Takže jsem neustále psala tiskový mluvčí, že potřebuju další papír pro tohohle a tam. Takže jsem jako po čtyřech měsících docílila toho, že mi dali přídavky na malýho.*

Partnerka B - *Měla jsem to v práci zakázáno říkat. V tom malém městě to ale stejně každé věděl. Šlo o to, že by mě ti lidi třeba nechtěli. Protože se docházelo od domácností. Ale protože jsem se vracela po mateřský do práce, tak jsem měla dobrý vztahy se zaměstnavatelem, oni s tím problém neměli. Jen jsem to nesměla říkat.*

Partnerka C – *Byla jsem ta žena toho zmetka, kterej figuruje v té skupině. Ještě to nebylo o tom, že je vrah, ale že prostě lital v obrovským průseru a že už nic horšího, než vystřílet mateřskou školku nebo udělat hromadnou pedofilii, bejt asi nemohlo. Takže ty lidi začali koukat a vandrovat. Když na vás někdo spustí, tak řeknete, já se o tom bavit nebudu. Já už jsem potom schválně dělala to, že jsem se s těma lidma o tom všem bavila. Říkala jsem, jo je to těžký, ale víš co, dáš to, když musíš. Co mám dělat? Mám si hodit provaz na větev? Vždyť ty děti by byly ve výsledku ještě větší chudáci.*

Odborníci se se stigmatizací a sociální izolací partnerek odsouzených setkávají často. Věznice představuje stále důvod pro stud a zahanbení. Jestli bude daná žena s dětmi společností vyloučena, záleží na její sociokulturní úrovni a na prostředí, ve kterém žije.

Odborník č. 1 – *Ty ženy jsou určitě stigmatizovány, ale zde záleží, na jaké jsou sociokulturní úrovni. Pak jak je prezentovaný ten trestný čin. Pak jestli je to město nebo venkov. O většině odsouzených se nedozvíte, ale když jsou to nějaké kauzy, které se neustále probírají ve sdělovacích prostředcích, tak tam ten tlak ustát musí být těžký. Tam člověk hledá všechny možné způsoby, jak toho partnera očistit. Záleží také na druhu trestné činnosti, na osobnosti pachatele, na osobnosti toho, kdo zůstává, na sociální situaci, nebo třeba jestli měli děti.*

Odborník č. 2 – *Záleží na tom, z jakého prostředí ty ženy jsou. Je to dáno sociálně vyloučenou skupinou. Pokud jsou to lidi z této oblasti, tak se to až tak neřeší. No prostě sedí, zase se vrátí. V případě té vysokoškolačky tam stigma je. Nechtějí o tom mluvit. Často se ty ženy rozvádějí z těch středostavovskéjch poměrů. To nedaj, ten tlak z okolí je moc silný. Ale těchto klientek moc nemám.*

Odborník č. 3 – *Je to v každé společnosti, tak jako že je to hanba. Právě jsou některé organizace, které pomáhají tohle odstranit. Tohle má Anglie, Švédsko a i v těhle společnostech to je. Zase jsem ale neviděla, že by to bylo něco odsouzeníhodného.*

Odborník č. 3 dále popisuje, že se setkal s konkrétním případem pracovníka, který by měl tyto ženy spíše podporovat než odsoudit.

Odborník č. 3 – *Ty postoje sociálních pracovníků nejsou nejlepší. No tak když, má takového, tak asi i ona bude divná. Ne vždycky se k nim chovají tak jakože, jsme rádi, že jste na návštěvě, už se blíží konec trestu a tak. To bohužel takhle není. Aby je brali jako důležité činitele toho, že ten člověk má vazbu. Že je dobré posilovat vztah. Ty ženy to takhle silně vnímají, že s nimi není zacházeno jako s rovnoprávnými. Takže to je, tak si počkej. A co chcete? Je to kriminálník.*

Pozitivní dopady

Na otázku, zda má odchod jejich partnera i nějaké pozitivní dopady na jejich život, dvě partnerky odpověděly, že určitě nejsou žádné. Partnerka B si odchodem manžela uvědomila, co všechno dokáže zvládnout a kolik sil vlastně má.

Partnerka A – *Nic pozitivního v tom nevidím.*

Partnerka B – *Ted' už vím, že se dokážu postarat. Že toho chlapa nepotřebuju úplně. Jsou ženský, který si bez chlapa ani neuprdnou. Já vím, že ho nepotřebuju, naopak bez chlapa dokážu žít daleko víc než s ním.*

Partnerka C – *Zhroutil se mi manželský život, který jsem měla. Nic dobrého to nepřineslo. Možná jsem zjistila, kdo je opravdový přítel a kdo ne.*

Odborníci se shodují, že pozitivní dopady uvěznění vnímají hlavně ženy, které byly ve vztahu nespokojené například kvůli domácímu násilí. V tomto případě to pro ně může být jakousi úlevou.

Odborník č. 1 – *Určitě se uleví ženám, které třeba jejich partner bil, týral. Ať už fyzicky nebo psychicky týrané ženy. Nebo v případě, že měla milence a ted' už si nemusí dávat tolik pozor. Prostor a čas se jí otevřel.*

Odborník č. 2 – *Jsou chlapi, co ty ženy mlátili, omezovali jejich svobodu, tak pak si ty ženy oddychnou. Často si oddychnou a život se změnil. Šlo to třeba pak dolů, ale prostě si vše narovnaly. Pak je otázkou zda si nenajde někoho podobného.*

Odborník č. 3 – *Když s ním nebyly spokojené, tak jim to dá možnosti, aby byly bez něj.*

Odborníkům jsem se dále dotazovala, zda se rodiny odsouzených včetně partnerek dívají na trest odnětí svobody také jako na prvek resocializace. Všichni odborníci se shodli, že partnerky vnímají trest spíše jako nutné zlo, které je potřeba přečkat.

Odborník č. 1 – *Oni to berou, že je to za trest. Nesetkala jsem se jedinkrát s tím, že by někdo řekl jako ano, tady se někdo konečně napravil. Tady ta funkce, o které se ted'ka hovoří, kromě toho odstranění za společnosti, potrestání za spáchaný čin, jako že by se měl někdo napravit, tak to ne. Tak to ty ženy neberou a ono to tak ani není v reálu.*

Odborník č. 2 – *Nemám zkušenosti, že by se na to ty ženy takhle dívaly. Spíše to berou, že společnost ho odsoudila a on tam musí být.*

Odborník č. 3 – *Obávám se toho, že o tom nikdo takhle nepřemýšlí. Často to vnímají tak, že nemůže platit své věci, protože i když tam pracuje, tak vydělává strašně malou mzdu. Ta žena to vnímá tak, že ten chlap tam není, nevydělává a nad resocializací takhle neuvažují. Ještě si třeba řeknou, že si to jde odpykat, ale ony to berou tak, že pak vyleze a*

nikdo ho nezaměstná. K čemu to tedy je. Takže je to hodně lidový a rozumový pojetí kriminálu.

8.4 Vztah s partnerem během výkonu trestu

Ženy, které se potýkaly a potýkají s touto situací, se postupně dostávají k otázce, co bude s jejich vztahem. Zda vůbec bude jejich vztah pokračovat. Jakým směrem se po výkonu trestu partneři vydají, záleží na tom, jaký měli vztah spolu předtím a také o odhodlanosti ženy se svého partnera nevzdat a dát mu další šanci. Partnerky uvádějí, že jejich vztah to posílilo.

Partnerka A – *Myslím, že nám to ve vztahu hodně pomohlo a posílilo nás to.*

Partnerka B – *Určitě nás to posílilo. Určitě.*

Kvůli dlouholetému trestu, který dostal dnes již bývalý manžel partnerky C, se vztah proměnil v setkávání na kamarádské úrovni, kde je budoucnost vztahu téměř nereálná. Nyní je respondentce dvacet šest let, za třicet let, když by měli jejího bývalého partnera pustit, by jí bylo padesát šest let. Sama nevidí smysl přemýšlet nad budoucností jeho ani jich dvou. Setkává se s pomluvami a donášením ze svého okolí až ke svému manželovi.

Partnerka C - *My jsme se na tom rozvodu domluvili účelně. Abych se vrátila ke svému původnímu příjmení, abych měla ochranu před těma lidma. A aby syn se mohl přejmenovat. Pak abych nemusela platit s ním soudní výlohy a náhradu škody. A to už bych si opravdu mohla prodat ledvinu. Nevím, co bych už dělala.*

Partnerka C - *Donášela na mě tchýně jemu, že jsem měla dělat takový a takový věci. Že to nebyla pravda. Já jsem jednu dobu, když jsem vozila dceru do školky do jiné vesnice, měla mít mileneckej poměr s kamarádem. Měla jsem mít poměr tak, že jsem po cestě z té školky, když jsem ji předala, tak jsem si stihla dvakrát zasouložit. Tak jsem dělala hrozný věci. Poslouchala jsem to na návštěvách, že mám spoustu chlapů, že ho podvádím.*

Ženy se k partnerům neotočily zády, ani v případě partnerky C, která ví, že její partner je odsouzen za vraždu. S partnery si dopisují, volají pravidelně. Jezdí za nimi na návštěvy, přestože se mnohdy věznice nacházejí daleko od jejich bydliště a dokonce i tehdy, když na tom po finanční stránce jsou špatně.

Partnerka A – Píšeme si každý den. Na poště jsem každý den. Každý den mám dopis. Já jsem finálně na tom úplně v.. To jsou furt známky, obálky, on to tam i za něco vyšmelí, protože to jinak nejde. Já mu pošlu čtyřicet obálek a za týden mu je posílám znova, Fakt je to hrozný. Ale když chceme, tak musíme.

Partnerka B – *Tak my jsme si psali každej den, jezdila jsem tam jednou za měsíc, to bylo docela finančně náročný. Ne že by věznice byla nějak daleko, ale nedalo se tam dostat v rozumněj čas to ráno. Ty návštěvy dělali od sedmi hodin od rána. Navíc tam je věznice tři, čtyři kilometry od nádraží. Tam nebyla reálná šance se dostat včas. Takže jsem musela jezdit o den dřív, ubytovat se tam, přespát tam. Takže mě výlet vyšel na patnáct stovek.*

Partnerka C – *Teď nevolá, protože jsme se nepohodli na poslední návštěvě. Po návštěvě volal, chtěl dceru a říkám na, volá ti F. Nevidím důvod, dál v ní udržovat pocit, že je to táta. Rozčilil se, proč a jakým právem učím dceru mu říkat jménem.*

Partnerky B a C popisují zlost, kterou k partnerovi cítily, nebo ještě cítí.

Partnerka B - *Mockrát jsem měla zlost. Protože byla spousta věcí, u kterých jsem si říkala, že to není spravedlivý, že to musím řešit sama. Že tam prostě měl bejt a starat se.*

Partnerka C – *Vy mu řeknete, já mám posledních tisíc korun do výplaty, jedu sem za tebou, vezu ti kluka. A on řekne, tak nekuř, kdybys nekouřila, máš o dva tisíce korun víc. Kdybych ti neposílala známky. Nejezdila za tebou, tak mám daleko víc. Sponzoruju tebe. A ty koupíš dětem dárky místo toho, abys mi je poslal, když pracuješ. On řekne, víš co, najdi si chlapa na složenky.*

Partnerka A se na partnera nezlobí, naopak se do jisté míry obviňuje sama a považuje za spoluviníka toho, že je ve vězení.

Partnerka A – *On je tam prakticky kvůli němu. Nebo mám pocit, že je tam i díky mně. Tím, že jezdil a auto bylo psané na mě. Já jsem mu to dovolovala, ale on by se i přesto zařídil jinak.*

O tom zda partnerský vztah uvěznění překoná a kontakt mezi partnery zůstane, se odborníci shodují a upozorňují na okolnosti, které se na tom mohou podílet. Velmi záleží na povaze trestného činu, době uvěznění a věku partnerky.

Odborník č. 1 – *Pokud půjde na rok na dva si sednout, tak je to může semknout, jakože bojují proti té nepřízni osudu, kritice, stigmatizaci, takže je to tak jako stmelí. Ale pět, deset let, to si myslím, že je těžká koroze vztahu. To je nemůže posílit. Ale když máte nějaké známé, rodinu, můžete se realizovat jiným způsobem než partnerským vztahem, tak tam to může posílit.*

Odborník č. 2 – *Záleží, na jak dlouho to je. Pokud je to fakt dlouhý trest, řekněme desetiletí, tak on fakt selhal. Zním málo partnerek, které by s tím partnerem udržovaly kontakt tím způsobem, že by do něj byly stále zamilované. Většinou ty ženy toho partnera po pár letech opouštějí. Pokud jsou to ale třeba Romky, tak sleduji, že tam je vazba na partnera, pokud na ni vyloženě nebyl zlej a nemlátil ji, že na něj čekají.*

Odborník č. 3 – *Ze strany té partnerky je tam to těšení se až bude venku, ona cítí, že bude čekat a pak to bude bezvadný. Pak přijde třeba zklamání, on přijde ven a je jiný. Což je vcelku pochopitelné. Je možné, že je to posilní, ale není to vždy ten ideální happy end.*

8.5 Opora a pomoc

Pomoc rodiny a jiných blízkých osob je pro partnerky velmi důležitá a nezbytná. Respondentky uvádějí, že pro ně bylo a je podstatné, aby v této složité životní situaci nebyly samy a aby kolem sebe měly osoby, které by jim pomohly, s čím bylo potřeba.

Partnerka A – *Pomáhají mi obě mámy. Já bydlím právě u tchýně. Ona mi pomáhá finančně, bydlím u ní a neplatím nájem. A máma ta mi přispívá. Když je balík, tak je koupí. Potom babička, ale ona je spíše nemohoucí, ale finančně pomáhá. A tak já sama si od nich jako nic neberu. To ony samy. Nejsem typ člověka, co si něco od někoho bere, ony samy dávají.*

Partnerka B – *Pomohla mi maminka a kamarádka, u které jsem bydlela. Když jsem začal chodit do práce a malej ještě neměl školku, tak byl jeden týden u manželovy maminky a tejdén u mojí maminky. Takže oni moc pomáhali. Já jsem díky bohu nemusela řešit existenční věci, ale nedokážu si představit, kdybych nebydlela u té kamarádky a někde bych měla platit plnej nájem, třeba devět tisíc. Já jsem jí dávala tři tisíce a tisícovku na jídlo.*

Partnerka C – *Ne úplně všechny ty ženský mají štěstí, že mají rodinu okolo, která jim pohlídá děti. Mně jak bývalá tchýně hlídá, tak tatínek mé dcery si ji bere a moje máma hlídá děti.*

Psychickou pomoc ze strany přátel popisuje dále ve chvíli, kdy to bylo nejvíce potřeba.

Partnerka C – *Bylo to strašně náročný na psychiku, teď tam všichni koukaj. Oni už se rozvádějí, pojď se podívat, to je ten vrah. Tam na vás čeká ta kamarádka, která si vás mlčky přitáhne k sobě a obejmě vás. Nastaví vám rameno, je to obrovská a největší pomoc, která může být.*

Všechny ženy popisují důležitost pomoci ze strany ostatních žen, které se nacházely nebo nacházejí ve stejné situaci. Vzájemně si vyměňují rady a jsou si oporou. Buď se potkávají přímo osobně, nebo komunikují přes internet.

Partnerka A – *Třeba ty holky na internetu podpoří psychicky ale jakoby finančně nebo materiálně to ne. Psychika jako to jo.*

Partnerka B – *Začala jsem být v kontaktu s ženami, které to měly tak nějak podobně jako já. Vyměňovaly jsme si rady.*

Partnerka C – *Vídám se s ostatními ženami, které jsou v podobné situaci, nebo byly. Jsem ve skupině na internetu, kde je jedna paní, která má devítiměsíční holčičku a ty já posílám oblečení po synovi a hračky. Jsme v kontaktu s jednou ženou, se kterou se vidáme. Radíme si a tak.*

Na oporu v podobě ostatních partnerek, které si stejnou situací prošly či procházejí, naráží odborník č. 3.

Odborník č. 3 - *Jsou ženy, které pomáhají ostatním partnerkám, jsou s nimi v kontaktu. Berou je jako blízké, protože ony samy ty partnery měly ve vězení. Jsou venku, už to prožily.*

Jedna z partnerek, partnerka B se začala také sama angažovat v pomoci rodinám odsouzených, když byl její manžel ve vězení. Nadále i po jeho propuštění pomáhá rodinám odsouzených. Partnerka C vyslovuje svůj zájem v budoucnu pomáhat ženám, které zažily nebo zažívají stejnou situaci jako ona.

Partnerka B – *Hrozně mě rozčilovalo, když jsem hledala nějaké informace na internetu, že tam nic takového neexistuje. Proč se nikdo nezabývá tím, že ty děti za ty rodiče nemůžou a že to odnesou nejvíc. Já jsem pak chvíli zkoušela jakoby, že jsem si založila svoje občanský sdružení, ale sčuchla jsem se s lidma, který na to neměli čas a v podstatě se jim do toho ani nechtělo. Tak jsme to založili a pak to padlo. Měli jsme nějaký představy a ty naplnilo sdružení Za branou.*

Partnerka C – *Kdybych mohla, ráda bych se angažovala a pomáhala těmhle ženám. Některé jsou na tom hůř než já a tu situaci berou těžce. V budoucnu snad pro to bude možnost.*

Zajímalo mě, jestli tyto ženy využily pomoc někoho jiného kromě blízkých, například nějakého odborníka nebo neziskové organizace.

Partnerka A – *Tím, že ten trest je v rádech měsíců, tak jsem to nějak neřešila. Kdyby to byly roky, možná bych se začala zajímat. Ale jen možná.*

Partnerka B – *Tak určitě sdružení Za branou a potom ještě Vězeňské společenství, tam byl projekt andělský strom. Šlo o to, že rodič ve vězení může poslat dopis a oni k tomu přilepí vánoční dárek pro to dítě. Malej tedy dostal dárek i s dopisem jakože od táty.*

Partnerka C – *Chtěla jsem jet na svépomocnou skupinu, ale zatím to nevyšlo, protože jsem vždycky byla v práci.*

Dotazovaní odborníci se shodují, že nejdůležitější oporou je pro ženu rodina, která může pomoci ženě se postavit na vlastní nohy.

Odborník č. 1 – *Je důležité, jak toho dotyčného bere jeho rodina. Jestli se za něj postaví a je tam i pro tu partnerku. Od toho se potom odráží věci další. Záleží hodně na tom, jak mají nastaveny normy a hodnoty ti jedinci a také ta rodina, kde se pohybují.*

Odborník č. 2 – *Jedna z opor jsou děti. Když je tam ten příbuzenskej systém, tak rodina, pokud ji nezavrhl. A nebo si najdou časem ještě oporu v někom jiném, u jiného muže.*

Odborník č. 3 – *Záleží na tom, jaká je to rodina, zda je podpoří i přesto, že je ten její ve vězení. Jestli podpoří tu ženu, pomůžou v té situaci, tak si myslím, že je pro ni hodně důležité.*

Partnerky vězňů si potřebují o své situaci popovídat a zjistit informace, které by jim pomohly danou situaci řešit. Odborník č. 1 zdůrazňuje důležitost toho, jak informovat své děti o situaci, kdy jejich otec šel do vězení.

Odborník č. 1 – *Je potřeba, aby nějaký odborník tý ubohý matce, co zůstane sama s dětmi, aby jí řekl, jakým způsobem má říct svým dětem, proč je tatínek v kriminále.*

Odborník č. 2 – *Potřebují si popovídat, sdílet zkušenost. Izolace tam určitě je. Jde o spolubytí. Potom jde o zajištění praktických věcí, řešení dluhů, co zbyly po partnerovi, pak vyřešit bydlení. Bazálně jde o to, že chtějí tu zkušenost sdílet.*

Odborník č. 3 – *Když přijde, tak většinou ne si jen popovídat, ale s konkrétním problémem. Přijde s tím jak vyřešit bydlení, dávky. Jestli je má přiznané nebo nemá a co udělat. Spíše u řešení těchto problémů pak mluvíme o problémech dalších, vedlejších. Netroufáme si říct, že víme o všem, co potřebují. Ony nám to úplně neřeknou. Můžeme jim nabídnout základní poradenství. Ale jestli to opravdu chtějí takhle, to zatím nevíme.*

Jeden z respondentů, který s rodinami vězňů pracuje, naráží na důležitou potřebu žen, které zůstaly bez partnera. Potýkají se mnoha praktickými problémy, se kterými si neví rady. Potřebují pomoci s fungováním domácnosti.

Odborník č. 3 - *Jedna partnerka potřebovala pomoci s barákem, partner byl zavřenej a barák jí padal na hlavu. Když byl doma, tak ho opravoval. Ale najednou byl pryč a bylo potřeba ho opravit. Bylo pro ni důležitý, aby ji někdo v tu chvíli pomohl.*

8.6 Budoucnost

Jedním z posledních otázek, které jsem partnerkám kladla, se týkaly budoucnosti jejich vztahu po ukončení výkonu trestu. V případě partnerky B, která má již manžela z výkonu trestu jsem se ještě dotazovala, jaká situace nastala, když se vrátil domů. U partnerky C mě zajímalo, jak vidí svou situaci do budoucna.⁶²

Partnerka A – *Podle dopisů se ponaučil. Ne jako už předtím byl v pohodě. Nic nedělal, co by neměl. Tomu věřím. Plánujeme tu svatbu na květen. Budeme se pokoušet o to dítě dál. Jelikož už nebude hledanej, bude moci jít na vyšetření. Už to všechno bude*

---

⁶² Jelikož považuji toto téma za velmi citlivé, položila jsem tuto otázku téměř až na závěr rozhovoru.

v pořádku. Práce a bydlení nový. Protože teď už nemůžeme bydlet u tchýně. To nejde. Chceme být klasický pár, co zapadne do společnosti.

Partnerka B – Po celou dobu jsem byla jakože v pohodě, ale když se měl vrátit, měly se povolit ty hráze. Bylo to takový jako.. Byly bolavý ty začátky. Prostě když se vrátil. Člověk to tak dlouho vydržel a takový to, teď tady brečíš kvůli takový blbosti.

Partnerka B - Budoucnost. To je jediný čeho se bojím, mít nějaký představy. Protože vždycky ten druhý má nějaký jiný představy. Takže říkám, že vztah je o kompromisu a schopnosti dělat ústupky. A je fakt, že teď je řada na něm, aby dělal ústupky. To se zatím daří.

Partnerka C – Budu mít velkej problém si najít partnera, kterému budu věřit a bude mi s ním fajn. A kterýho pustím k dětem. Toho já se hlavně bojím. Pustit nějakýho cizího chlapa k mým dětem, hlavně k malý. Ta přišla o tátu, protože nám to nefungovalo a teď o tátu, se kterým to fungovalo, ale dělal průsery. Člověka nepoznáte nikdy, jaký je. Když vám někdo nebude chtít ukázat druhou tvář, tak vám ji nikdy neukáže. Málokdo zná sám sebe, natož aby znal někoho jiného.

Odloučení partnera od rodiny je velikým zásahem a šokem pro fungování rodiny. V některých případech je použití odnětí svobody dle partnerky A a B spíše neefektivní a nemá smysl.

Partnerka A – Asi mi to přijde zbytečný. Jako ty řádově měsíce mi přijdou zbytečný. Když to bude na čtyři, pět let, tak si možná něco zapamatuje. Ale ty měsíce mi přijdou zbytečný. Kdyby mu dali domácí vězení, udělali by líp. Co mi vypráví, tak se tam kluci naučí ještě víc, ani to co neuměli venku.

Partnerka B – Ty děti jsou nemocný, ta ženská se nevyspě. A oni tam jsou vysmátí, oni nemusej nic řešit. Co tam dělaj? Oni tam choděj na různý kroužky. Já jsem byla vytočená. Když mi říkal, že chodí na keramiku, na řezbářskej kurz, má ateliér a maluje. Říkám, prosim? Já chci taky chodit na keramiku. A kdy já mám jít na keramiku? Mezi kojením nebo kdy jako?

Podle partnerek A a B by splnily svůj účel dle jejich názoru alternativní tresty. Odpovědnost svých partnerů za jejich činy nijak nesnižují, jen navrhují vhodnější řešení pro ně samotné a jejich partnera. Partnerka C by svému bývalému manželovi přála nižší trest, který dle jejího názoru, by si skutečně zasloužil.

Partnerka A – *Myslím, že spíše domácí vězení by mělo smysl. On nikomu neublížil, žádný násilnej trestnej čin to nebyl. Je nemocnej a soudce to věděl. Právě i tím, že má už asi čtvrtěj záchvat za dva měsíce.*

Partnerka B – *Já bych určitě vymyslela jinou alternativu pro něj. To vězeňství je strašně špatně nastavený. Pro ty neplatiče alimentů bych vymyslela úplně jiný vězení, kde oni prostě musej makat od rána od šesti do pěti. Ať makaj, makaj, makaj. A ty prachy šly na účet, aby se to rozdělilo mezi ty děti. Ale aby on tam byl od pondělí do pátku a v pátek šel domů, aby se staral o tu rodinu, o kterou se má starat. No a v pondělí by šel zase pracovat.*

Partnerka C – *On tam magoří. Už po půl roce začínal bláznit. Ted' má před odvolačkou, tak je nervózní. Státní zástupce pro něj chce doživotí. Náš právník a já bych mu přála, aby dostal deset let. Aby dostal to, co si fakt zaslouží a pak mohl jít domů nebo ven.*

Zajímalo mě, zda odborníci vidí nějaký prostor pro změnu v této oblasti. Jestli vidí nějaké možnosti, které by pomáhaly partnerkám a jejich dětem v této životní situaci, ve které se nacházejí. Odborník č. 1 upozorňuje na to, že je zapotřebí se soustředit na finanční pomoc hlavně rodinám s dětmi. Odborník č. 2 vysvětluje, že je velké množství neziskových organizací, které se soustřeďují na sociálně vyloučené skupiny obyvatel, ale ne specificky soustředěných na problematiku vězeňství. Odborník č. 3 nabádá na větší míru propojenosti odborníků ve věznicích. Záleží, zda chtějí pomoci k udržení a posílení kontaktů s vnějším světem.

Odborník č. 1 – *Vidím prostor pro práci s rodinami, kde jsou děti. Je tendence uvězňovat poblíž trvalého bydliště, ale vzhledem k přeplněnosti věznic to není vždycky možná záležitost. A pokud pak jedou třeba tři čtyři za ním na návštěvu, tak to vyjde na hodně peněz. Takže jim v tomhle pomáhat.*

Odborník č. 2 – *Služeb pro rodiny s dětmi je fakt hodně. Je toho dost. Tohle téma se dává hodně dohromady s tématem sociálního vyloučení, ale nelze to dávat dohromady. Potenciální uživatelky nemusí být nutně jen ze sociálně vyloučených poměrů, ale můžou chtít řešit jiné věci. Třeba řešit praktické věci, instrumentální, třeba jak poslat balík. Jenže služeb, které jsou zaměřeny na vězeňství, je málo. V oblasti vězeňství je málo. Je prostor pro to zjistit, jaké tam jsou potřeby. Je tam prostor, aby v oblastech, kde nejsou ty neziskovky, vznikly třeba další. Ale jde hodně o regionalitu.*

Odborník č. 3 – *Jako určitě by mohly být aktivnější věznice, konkrétně sociální pracovnice, dnes už i teda pedagogové, ale hlavně ty sociální pracovnice. Řešit otázky jejich vztahů venku, řešit ten přesah, kam ten člověk půjde, zda má návštěvy, zda chce, aby jezdili. Tohle je složka, které se ty věznice až tak nevěnují. Starat se o to, jaké má ten člověk vazby, jaké měl předtím, jaké má během výkonu a jaké se dá předpokládat, že bude mít potom. Tohle si myslím, že ještě nefunguje. Není to jen na těch, co jsou venku, těch organizací. Mělo by to být více propojené. Záleží to na těch odbornících, jak to chtějí posunout dál. Ne jen si sním popovídat, ale posunout to někam dál.*

8.7 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Záměrem výzkumného šetření bylo odpovědět na mnou stanovenou hlavní otázku: **Jak odchod odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody ovlivní sociální fungování jeho partnerky?** Pomocí 6 kategorií mého návodu pro rozhovor, které se staly zároveň kategoriemi při vyhodnocení dat, jsem se mohla soustředit na jednotlivé oblasti mého zájmu. Kategorie, která se týká minulosti vztahu partnerů před nástupem do vězení a zároveň celkového fungování páru, se stala důležitým a zásadním faktorem pro další fungování partnerky během uvěznění jejího partnera. Sociální fungování domácnosti před uvězněním partnera se stalo předpokladem pro to, jakým způsobem se bude ubírat nejen partnerský vztah, ale i fungování samotné partnerky, která zůstala sama nebo s dětmi. V získaných datech můžeme pozorovat, že partneři měli téměř bezproblémové vztahy a manželství, spíše se jednalo o problémy, které souvisely s výkonem trestu. Partneři se podíleli společně na fungování domácnosti, nejen v tomto ohledu byla pro ženu ztráta partnera šokem. Najednou zůstala partnerka bez finančních prostředků partnera a bez jeho pomoci ve fungování domácnosti. Nemají dostatek informací, které by jim mohly pomoci se dozvědět, jak v dané situaci jednat. Dotazované ženy, které vychovávají děti, uvádějí, že jejich životní situace zasáhla také výchovu dětí, na kterou zůstaly samy. Aby mohly vyrovnat nedostatek finančních prostředků, nastoupily do zaměstnání, na úkor toho, že se nemohly věnovat dětem, jak by chtěly. Při hledání zaměstnání narážejí na problém diskriminace ze strany společnosti kvůli jejich mateřství a na negativní názory z jejich okolí. Snaží se vyrovnat s dočasnou ztrátou svého partnera, zlepšit finanční situaci, zabezpečit, co nejmenší vliv uvěznění na své děti a hlavně všechno zvládnout a přečkat. V případě jedné z partnerek se kromě výše zmíněného partnerka snaží začít nový život, již bez nálepek a odstrkování ze strany

společnosti. Na mou stanovenou otázku jsem odpovědi získala, teď je podstatné, zda se bude zajímat i společnost.

První specifická otázka zní: **Jaké dopady má uvěznění na partnerky a děti odsouzeného?** Odchodem partnera do vězení se mění vše, co bylo doposud v pořádku a na, co byly ženy zvyklé a přilnuté. Najednou se na partnerku řítí velké množství problémů a ona se s nimi musí vypořádat. Potýká se s finančními problémy a často musí řešit závazky, které s partnerem před jeho odchodem měli. Svou situaci chce řešit, hledá si práci a začíná pracovat. Zde se však dostáváme k dalšímu dopadu, který přináší uvěznění. Vliv na děti. Musí změnit do té doby neměnné role a stát se tátou a mámou zároveň. Díky práci také nemá dostatek času, aby se mohla věnovat svým dětem. Všechny ty problémy, které jí tato situace přináší, se podílejí také na jejím psychickém stavu. Partnerky jsou v neustálém stresu, zda vyjdou s penězi, zda dokážou přijet včas na návštěvu, zda se ne zadluží, jestli se dokážou postarat o děti a jestli tohle všechno si vůbec zaslouží. Spousta lidí, o kterých si myslely, že jsou přátelé, zmizí z jejich života a zůstane jim ten nejbližší okruh lidí. Ty nazývají jako opravdové kamarády. Setkávají se s náznaky stigmatizace a osočování ze strany společnosti. Jako pozitivní dopad uvěznění je pro ně zjištění, kdo zůstal a pomohl a kdo se otočil zády a odešel.

Druhou specifickou otázkou je: **Jaký je vztah mezi partnery po uvěznění?** Pod odpovědí na tuto otázku se skrývá jeden z dopadů a zároveň faktorů, který ovlivní další kroky ženy při sociálním fungování a v nastalé situaci. Na tom, zda vztah vydrží, zda se posílí nebo naopak, má vliv povaha trestného činu, délka trestu, věk partnerky, odhodlanost partnerky vydržet a zvládnout danou situaci a také podpora z rodiny a blízkého okolí. Dotazované partnerky se k partnerům neotočily zády a to ani v případě spáchání závažného trestného činu. Jejich vztah zažívá velkou zkoušku, a pokud celé období uvěznění vydrží, ještě nemají vyhráno. Problémy nastávají také po návratu partnera domů.

Aby dokázaly bojovat proti negativním dopadům, které uvěznění jejich partnera přineslo, a aby udržely kontakt a vazby s partnerem, je důležité, aby měly podporu ve svém okolí. Kdo byl oporou pro partnerky a s jakou pomocí se setkaly, hledá odpověď třetí specifická otázka: **Co partnerkám odsouzených pomáhá zvládat tuto životní situaci?** Nejdůležitější oporou je pro partnerky rodina, hlavně uvádějí pomoc s finančními a praktickými problémy. Dotazované ženy uvádějí, že pro ně bylo nezbytné, aby na tak složitou životní situaci nebyly samy, a aby měly kolem sebe osoby, které by jim pomohli.

Ženy našly podporu v rodině. Partnerky udržují kontakty mezi sebou a vzájemně si pomáhají, ať už se jedná o psychickou podporu, tak o výměnu informací. Drží spolu a jsou pro sebe oporou. Dotazované partnerky také vyslovily přání, že by se chtěly v budoucnu věnovat pomoci ženám, které se nacházejí ve stejné situaci, v jaké jsou nebo byly ony samy.

ZÁVĚR

Práce se zabývala tématem sociálního fungování domácností osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Toto téma má více rovin. Obsahuje rovinu praktického fungování partnerek, případně dětí, rovinu finanční a také fungování žen, které zůstaly samy ve vztahu ke společnosti. Toto téma jsem si vybrala, jelikož se domnívám, že veřejnost neprojevuje dostatečný zájem o tuto problematiku. Mým zájmem bylo toto téma otevřít a pochopit vnitřní souvislosti.

Práce byla rozdělena na teoretickou a empirickou část.

V teoretické části jsem se zabývala základními termíny, které s touto problematikou souvisejí. S podstatou resocializace, kde je jedním ze základních kamenů udržování vztahu odsouzeného s blízkými. Toto považuji za primární a nejdůležitější doprovodný prvek samotné snahy o nápravu. Dále byly popsány dopady na rodiny odsouzených a provedena analýza dosavadních subjektů, které se orientují na pomoc rodinám odsouzených vězňů.

Empirická část měla za cíl zjistit, jaké dopady a vliv má uvěznění na partnerky odsouzených vězňů a na celkové fungování jejich domácností. Cíl byl naplněn, ačkoliv jsem během výzkumného šetření byla nucena pozměnit výzkumný postup, který jsem si stanovila. Na základě citlivosti tématu, který ovlivnil počet partnerek, které se výzkumného šetření účastnily, jsem původní vzorek, složený výhradně z partnerek vězňů, doplnila také o respondenty z řad odborníků. Tito odborníci mají zkušenosti s pomocí rodinám odsouzených vězňů. Výzkumné šetření tedy přineslo dva různé pohledy, pohled těch, kteří mají bezprostřední zkušenost s odsouzením partnera a pohled těch, kteří rodinám odsouzených pomáhají. Změna mé původní představy o velikosti výzkumného vzorku ještě více poukázala na náročnost situace, kterou si partnerky vězňů procházejí.

Samotné výpovědi těchto partnerek odsouzených přinášejí životní situace, které se asi jiné situaci nemohou podobat. Přinášejí cestu smutku, nepochopení, bolesti, ale také vnitřní odhodlanosti, síly a víry. Jedná se o tři příběhy, zcela jiné příběhy, které mohou poukázat na různé směry jejich života, jiné koloběhy situací, které se kolem nich dějí, jiné názory a cíle. Co však mají tyto ženy společné, jsou dopady, které jim uvěznění partnera přináší. Přesto všechno negativního, na co narážejí, mají vůli tuto životní situaci zvládnout. Odborníci přinášejí nové pohledy na životní situaci těchto žen, navrhují řešení a mají zájem nadále tento problém spojený s uvězněním, zmírňovat.

Domnívám se, že v naší společnosti je zapotřebí se soustředit na podporu rodin, které jsou dotčeny uvězněním rodinného příslušníka. Zřídít více organizací, které zajišťují podporu rodin a zároveň snahu o udržení vazby mezi odsouzeným a blízkým na svobodě. Aby mohly současné organizace, které se na tuto pomoc soustřeďují více působit a pomoci, je nezbytné, aby byla větší míra spolupráce mezi pracovníky Vězeňské služby a externích subjektů.

Soudy by měly větší pozornost věnovat okolnostem, které souvisejí s rodinou odsouzeného. Ostatně je to právě rodina, na které velmi závisí to, zda se odsouzený vrátí zase zpět do vězení, nebo se plně reintegruje do společnosti. Pokud odejde z vězení a nemá podporu rodiny, je velmi pravděpodobné, že ho jablko pokušení zláká znovu. Je nepochybné, že při spáchání zločinu, musí následovat trest. Jaký trest to už je ale otázkou. Měli bychom přihlídnout k dětem, partnerkám odsouzených, na které může být odsouzení jejich táty, partnera velký vliv. Přistupovat ke každému případu individuálně a pečlivě, považuji za nezbytné.

Jsem si vědoma, že pokud bych chtěla zvýšit validitu výzkumu a vyvodit obecnější závěry, bylo by zapotřebí získat větší vzorek respondentů. Vidím velký prostor pro rozpracování v dalších výzkumech, které by pomohly toto téma více osvětlit a nabídnout vhodná řešení.

Tato práce bylo pro mě osobně velkým odborným přínosem. Setkala jsem se s odborníky, kteří semnou o tomto tématu hovořili a získala jsem tak mnoho poznatků a podnětů k zamyšlení. Měla jsem tu příležitost se setkat se zajímavými ženami a setkání s nimi mi poskytlo nejen poznatky o jejich životních peripetiích, ale také na mě přenesly svou neutuchající houževnatost a odvalu. Zároveň jsem mohla do této práce přinést své názory a pohled, který na tuto problematiku mám.

Seznam použité literatury:

Knihy:

BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, 158 s. Právo pro každého. ISBN 80-716-9555-6.1.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Překlad Jan Rak. Ilustrace Miloslav Disman. Praha: Karolinum, 2002, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

FISHMAN, Laura T. *Women at the wall: a study of prisoners' wives doing time on the outside*. Albany, NY: State University of New York Press, 1990, 337 s. ISBN 077140059x. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <<http://books.google.cz/>>

GIRSHICK, Lori B. *Soledad women: wives of prisoners speak out*. Westport, Conn.: Praeger, 1996, 145 s. ISBN 02-759-5409-9. [online]. [cit. 2014-09-29]. Dostupné z: <<http://books.google.cz/>>

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-802-6202-196.

HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 2., rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 1320 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 80-717-9740-5.

HOFERKOVÁ, Stanislava a Tereza RASZKOVÁ. *Kapitoly z penologie*. vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, 125 s. ISBN 978-807-4352-645.

HOFERKOVÁ, Stanislava a Tereza RASZKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 114 s. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-808-6920-245.

LÁTALOVÁ, Klára. *Agresivita v psychiatrii*. vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 235 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4744-544.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005, 203 s. ISBN 80-736-8002-5.

MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 75 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, ISBN 80-210-1248-X.

NOVOTNÝ, Oto, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s. ISBN 978-807-3575-090.

PAPŠO, Peter. *Resocializácia odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 73 s. 2011. ISBN 978-80-557-0150-9.

PLÁŠIL, René. *Běžec na trati k--*. 1. vyd. Český Těšín: Agave, 1998, 174 s. ISBN 80-861-6014-9.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 366 s. ISBN 978-807-3678-685.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.

Příspěvky ve sborníku:

BALCAROVÁ, Renata. Zkušenosti Vězeňské duchovenské péče týkající se osob ve výkonu trestu před propuštěním a problematika osob propuštěných na svobodu. In: *Sborník z konference "Z vězení venku"*: Olomouc: Charita Olomouc, 2007, 39 s. ISBN 978-80-254-1056.

ČERVENKA, Karel. Stigmatizace, morální netečnost a expertní pojmy: možné uchopení fenoménu displacement/vymístění. In: *Sociální studia*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2/2004. s. 215-229.

MATOUŠEK, Jan. Lidé vracející se na svobodu a obecní úřady obcí s rozšířenou působností – poznatky a zkušenosti. In: *Sborník z konference "Z vězení venku"*: Olomouc: Charita Olomouc, 2007, 39 s. ISBN 978-80-254-1056-.

NAVRÁTIL, Pavel. Integrace (Romů) v kontextu životních situací: konceptualizme. In: *Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity Sociální studia 10*, 2003.

NAVRÁTIL, Pavel a Libor MUSIL. Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. In: *Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity Sociální studia 5*, 2000.

VRBA, Bohdan. Výkon trestu odnětí svobody u nezaměstnaných vězňených osob a jeho rizika. In: *Evropské vězeňské systémy: European prison systems* : sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 21.-25.6.2004 v Kroměříži pod záštitou pana Waltera Schwimmera, generálního tajemníka Rady Evropy, a Výboru pro obranu a bezpečnost Polanecké sněmovny Parlamentu ČR. vyd. 1. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2004, 495 s. ISBN 80-239-3645-X.

Metodické příručky

BAKEŠ, Daniel, Jakub CHUDOMEL a Jan MANDYS. *Vězeňský program Pardubice: inovace metodiky*. Praha: Občanské sdružení Romodrom, 2013, 55 s. ISBN 978-80-260-3736-1.

Ústní sdělení

KOPOLDOVÁ, Bedřiška (2014) [Ústní sdělení] 16.9.2014 (Za branou, o.s.)

Právní předpisy:

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Články z odborných časopisů

CODD, Helen. Women inside and out: prisoner's partners, women in prison and the struggle for identity. *Internet Journal of Criminology*. 2003. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <<http://www.internetjournalofcriminology.com/Women%20Inside%20and%20Out.pdf>>

CUNNINGHAM, Ann. Forgotten families – the impacts of imprisonment. *Family Matters* No. 59. Winter 2001. Australian Institute of Family Studies. [online]. [cit. 2014-09-16]. Dostupné z: <<http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm2001/fm59/ac.pdf>>

HAIRSTON, Creasie Finney. Prisoners and families: Parenting issues during incarceration. Paper prepared for the “From Prison to Home” conference, Jan. s. 30–31. 2002. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <<http://www.urban.org/uploadedPDF/ACFBABE.pdf>>

HAIRSTON, Creasie Finney. The forgotten parent: Understanding the forces that influence incarcerated fathers' relationships with their children. *Child Welfare*, 77, 1998, 617-639. 1998. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z databáze EBSCO

HARMAN, Jennifer J. , Vermon E. SMITH a Louisa C. The Impact of Incarceration on Intimate relationships. *Criminal Justice And Behavior*, 34(6), 794-815, 2007. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <<http://cjb.sagepub.com/cgi/content/abstract/34/6/794>>

CHUI, W. Hong. Impact of imprisonment: narratives of the women partners and children of the incarcerated In: *Child and family social work*. 2010. p. 196-205. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z databáze EBSCO

LOUCKS, Nancy. *Prison Without Bars: Needs, support, and good practice for work with Prisoners' Families*. Tayside: Criminal Outside, 2004. [online]. [cit. 2014-09-16]. Dostupné z: <<http://www.familiesoutside.org.uk/content/uploads/2011/02/PrisonWithoutBars.pdf>>

LOUCKS, Nancy. *Prison Without Bars: The Experiences of Families Affected by Imprisonment*. In *Brief 1*. Edingburgh: Families Outside, 2005. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <<http://www.familiesoutside.org.uk/content/uploads/2011/02/prison-without-bars.pdf>>

MURRAY, Joseph. The effects of imprisonment on families and children of prisoners. In: Liebling, Alison and Maruna, Shadd, eds. *The effects of imprisonment*. p. 442 – 462. 2005. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <https://www.academia.edu/653783/The_effects_of_imprisonment_on_families_and_children_of_prisoners>

NASER, Rebecca L. a Christy A. VISHER. Family member's experiences with incarceration and reentry. *Western Criminology Review* 7(2), 20-31, 2006. [online]. [cit. 2014-09-16]. Dostupné z: <<http://westerncriminology.org/documents/WCR/v07n2/naser.pdf>>

Internetové zdroje:

BALCAROVÁ, Renata. *Vězeňská duchovenská služba - Jak se žije ve věznicích*. HopeTv. 2012 [online]. [cit. 2014-09-15]. Dostupné z: <<http://www.hopetv.cz/archiv-poradu/vezenska-duchovenska-sluzba-jak-se-zije-ve-veznicich.html>>

BEKE, Martin. *Byl jsem slepej*. Drogové služby ve vězení a následná péče, Brno. ©1995-2014 [online]. [cit. 2014-09-12]. Dostupné z: <<http://vezeni.podaneruce.cz/literatura/jine-texty/Byl-jsem-slepej/>>

CECIL, *Touha*. Podané ruce. Drogové služby ve vězení a následná péče, Brno. ©1995–2014 [online]. [cit. 2014-09-12]. Dostupné z: <<http://vezeni.podaneruce.cz/literatura/poezie/Touha/>>

CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRAHA. *Naše činnost*. 2013. [online]. [cit. 2014-09-12]. Dostupné z: <<http://www.cppp.cz/cinnost.html>>

CODE-5, *Pro Jitku*. Drogové služby ve vězení a následná péče, Brno. ©1995-2014 [online]. [cit. 2014-10-01]. Dostupné z: <<http://vezeni.podaneruce.cz/literatura/poezie/Pro-Jitku/>>

ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *O nás*. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <<http://helcom.cz/o-nas/o-nas/>>

DOBROVOLNICKÉ CENTRUM PŘI DIECÉZNÍ CHARITĚ ČESKÉ BUDĚJOVICE. *Vězeňská korespondence*. ©2014 [online]. [cit. 2014-10-01]. Dostupné z: <<http://dobrovolnicib.cz/nabizim-pomoc/dobrovolnicke-programy/pro-jake-cinnosti-hledame-dobrovolniky/lide-ve-vezeni/>>

- FALCK, Hans Siegfried. Thomas Owen Carlton. Encyclopedia of social work. ©2014 [online]. [cit. 2014-10-01]. Dostupné z: <<http://socialwork.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-664>>
- LIGHTHOUSE. *Spolek Lighthouse*. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <<http://www.os-lighthouse.cz/>>
- MALTÉZSKÁ POMOC. *Co děláme*. ©2014 [online]. [cit. 2014-09-30]. Dostupné z: <<http://www.maltezskapomoc.cz/kdo-jsme-my/co-delame/>>
- MEZINÁRODNÍ VĚZEŇSKÉ SPOLEČENSTVÍ. *Úvod*. ©2012. [online]. [cit. 2014-09-29]. Dostupné z: <<http://www.prisonfellowship.cz/o-nas/>>
- NASW. *Harriett Bartlett*. ©2004. [online]. [cit. 2014-09-30]. Dostupné z: <http://www.naswfoundation.org/pioneers/b/bartlett_h.htm>
- PODANÉ RUCE. *Vize, cíle, poslání*. ©1995-2014. [online]. [cit. 2014-09-12]. Dostupné z: <<http://www.podaneruce.cz/informace-o-organizaci/vize-cile-poslani/>>
- PODANÉ RUCE. *Drogové služby ve vězení a následná péče*, Brno. ©1995–2014. [online]. [cit. 2014-09-18]. Dostupné z: <<http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/drogove-sluzby-ve-vezeni/drogove-sluzby-ve-vezeni-a-nasledna-pece-brno>>
- RODINY VĚZŇŮ. *Svépomocná skupina*. ©2014. [online]. [cit. 2014-10-13] Dostupné z: <<http://www.rodinyveznu.cz/svepomocna-skupina>>
- ROMODROM. *Poslání*. [online]. [cit. 2014-10-13] Dostupné z: <<http://www.romodromcz.cz/new/index.php#>>
- SANANIM. *Kdo jsme*. © 2007 [online]. [cit. 2014-09-12] Dostupné z: <<http://www.sananim.cz/o-nas/kdo-jsme.html>>
- SANANIM. *Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem*. © 2007 [online]. [cit. 2014-09-12] Dostupné z: <[http://www.sananim.cz/centrum-pro-osoby-v-konfliktu-se-zakonem-\(cokuz\).html](http://www.sananim.cz/centrum-pro-osoby-v-konfliktu-se-zakonem-(cokuz).html)>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR 2010a. *Zvýšení zaměstnanosti prostřednictvím pracovních terapií*. [online]. [cit. 2014-09-12] Dostupné z: <<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/zamestnavani-odsouzenych-761/zvyseni-zamestnanosti-prostrednictvim-pracovnich-terapii>>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2010b. *SOU Vinarice*. [online]. [cit. 2014-09-27] Dostupné z: <<http://www.vscr.cz/veznice-vinarice-97/o-nas-1636/duchovenska-sluzba-a-nevladni-organizace-1025/sou-vinarice-1101/>>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2010c. *Duchovní služba ve věznicích ČR*. [online]. [cit. 2014-09-12] Dostupné z: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/duchovni-sluzba-1287/zakladni-informace/english-summary-prison-pastoral-care-6573>>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2013a. *Vybrané ukazatele 2010-2013*. [online]. [cit. 2014-09-08] Dostupné z: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/vybrane-ukazatele-ve-vyvoji-10189>>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2013b. *Pravidla přijímání návštěv*. [online]. [cit. 2014-09-21] Dostupné z: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/vykon-vezenstvi-16/jake-jsou-podminky-navstevy-6119>>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2013c. *Pravidla přijímání korespondence*. [online]. [cit. 2014-09-21] Dostupné z: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/vykon-vezenstvi-16/pravidla-prijimani-korespondence-6116>>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR 2013d. *Pravidla telefonního styku*. [online]. [cit. 2014-09-21] Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/vykon-vezenstvi-16/jake-jsou-moznosti-veznenych-telefonovat-6120>

WENAR, Leif. *John Rawls*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2013. [online]. [cit. 2014-09-22]. Dostupné z: <<http://plato.stanford.edu/archives/win2013/entries/rawls/>>

ZA BRANOU. *Společně pro rodinu*. ©2010-2014 [online]. [cit. 2014-09-29]. Dostupné z: <<http://www.zabranou.cz/spolecne-pro-rodinu/>>

ZA BRANOU. *Primární prevence kriminality* ©2010-2014 [online]. [cit. 2014-09-22]. Dostupné z: <<http://www.zabranou.cz/primarni-prevence/>>